

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Disp. XXIX. De primo & increato ente, An sit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94179](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94179)

commune multis ex vi vnius impositionis, non est de ratione omnium analogorum, sed illorum tantum, quæ per Metaphoram seu translationem dicuntur. Vnde attente considerandum est, illam analogiam translative, seu Metaphoricam, quamvis aliquid habeat in rebus fundamentum, non tamen omnino ex illis oriri, sed ex impositione & vsu hominum. At vero hæc analogia entis omnino fundatur, & oritur ex rebus ipsis, quæ ita sunt subordinatæ, vt necessario ad vnum referantur, quatenus entia sunt; ideoque non potuit nomen entis imponi ad significandum confusum, quod habet esse, quin consequenter habuerit significare multa cum habitudine ad vnum, atque ita fuerit analogum, non per translationem, sed per veram & propriam significationem. Atque hinc etiam expedita relinquitur tertia probatio, in ea enim diminute numerantur analogæ attributionis. Nam præterea, quæ per extrinsecam denominationem dicuntur de secundariis significatis, sunt alia, quæ intrinsecæ & proprie dicuntur de omnibus significatis, quæ proprias habent leges & conditiones diuersas ab aliis analogis, vt satis declaratum est.

DISPUTATIO XXIX.

De Deo primo ente & substantia increata, quatenus ipsum esse ratione naturali cognoscitur.

I. Quamobrem hæc disputatio in hac sede collocatur.

Olen Metaphysicæ doctrinæ tractatores hanc disputationem de Deo in postremum fere locum reicere, imitati Aristotelem, qui lib. 12. suæ Metaphysicæ illam attigit, vbi simul & fere indistincte de Deo, & cæteris intelligentiis disputat. Quem in hoc etiam cæteri secuti sunt. Et ratio fuisse videtur, quia licet Deus ex se sit maxime cognoscibilis, tamen quoad nos minus notus est, quam materiales effectus, per quos à nobis cognoscitur. Quæ ratio cæteris etiam intelligentiis, seruata proportionem, communis erit. Nos vero, quoniam in his disputationibus intendimus ordinem doctrinæ seruare, quo ad fieri possit, prius de increato ente, quam de cæteris in particulari disputamus, quia illud est primum ac præcipuum huius scientiæ obiectum, & ex se omnium dignissimum, cuiusque cognitio magnam lucem asseret, vt cætera entia non solum à posteriori, verum etiam, pro capitu nostro, à priori cognoscere possimus. Et quamvis Deum non in se, sed ex effectibus cognoscamus ratione naturali, propterea nunc loquimur, nihilominus ad instituendam hanc disputationem de Deo, sufficere existimo ea præmississe, quæ in communi de ente, & de prima entis diuisione, & de causis, & effectibus tractauimus. Præsertim cum hæc doctrina, propterea à nobis traditur, supponat ex Philosophia, & nonnulla principia, quæ ad Deum cognoscendum iuuant, & sufficientem notitiam terminorum: quibus vti possumus ad diuinam perfectionem declarandam, saltem quoad significationem, seu quid nominis eorum.

Conuenienter igitur disputatio hæc in hunc locum cadit, in qua breuiter cōplectemur omnia, quæ naturalis Theologia de Deo docet, abstinendo ab his, quæ sola reuelatione habentur aut haberi possunt: quæ eatenus solum attingemus, quatenus necessarium fuerit ad præfigendum terminum, ad quem naturalis ratio peruenire potest. Et quamvis in Deo idem finis esse, & quod quid est, & qualis est, tamen nostro concipiendi modo distincte & ordinate de his differemus.

SECTIO I.

Verum esse quoddam ens increatum ratione Physica vel Metaphysica demonstrari possit.

Vo insinuantur in hoc titulo: primum, an hoc possit demonstrari: secundum, quo medio, Physice an Metaphysice, quæ duo de Deo etiam inquiri possunt, & in re idem est, quæzere ens increatum, & Deum: non tamen maioris claritatis gratia, & ad perficiendam commodius rationem, hæc distinguimus, vt sect. sequenti declarabimus. Circa priorem ergo partem Aliacus infra citandus negauit hoc posse demonstrari, tamen de hac re satis fere dictum est in præcedente disputatione: nam ostendendo variis modis & sub diuersis terminis primam diuisionem entis, in infinitum scilicet vel finitum, creatum, vel increatum, multipliciter offendimus necessarium esse in vniuerso aliquid ens, quod esse habeat esse, vt ab illo possint manare cætera, quæ habent esse receptum. Sit ergo ad hanc priorem partem breuis responsio, demonstrari posse rationem naturalem esse in rerum natura aliquid ens increatum seu non factum. Probatur rationibus ibi factis, quæ inquirendo, & examinando medium huius demonstrationis, amplius declarabuntur & confirmabuntur.

Varie opiniones referuntur.

Circa alteram ergo partem varie sunt opinionēs, vel extreme oppositæ, vel mediæ. Prima est, scilicet, in medio Physico posse demonstrari dari vniuersum ens primum ac per se necessarium. Hanc tenet Commentator 12. Metaphysicæ text. 5. & 1. Physicæ text. vlt. qui generatim loquitur de omnibus substantiis abstractis à materia, quia fortasse existimauit omnes immateriales substantias esse ex se entia necessaria. Fundamentum autem eius est, quia solum ex motu cœli æternò colligi potest, esse aliquam substantiam æternam, & à materia abstractam. Addeque illam rationem, quod nulla scientia demonstrat suum subiectum esse, sed supponit illud vt per se notum, vel vt demonstratum in alia scientia: sed Deus, vel substantia immaterialis, pertinet ad obiectum Metaphysicæ: ergo non probatur esse à Metaphysico: cum ergo non sit per se notum, sumitur vt demonstratum à Philosopho.

Secunda opinio extreme contraria est hoc munus pertinere ad Metaphysicum, & non ad Philosophum naturalem. Ita tenet Auicenna lib. 1. suæ Metaphysicæ cap. 1. vbi è contrario concludit, Deum non pertinere ad obiectum Metaphysicæ, quia hæc scientia probat Deum esse idem lib. 8. suæ Metaphysicæ cap. 1. & 3. Idem tenuit Alex. Aphrodis. 12. Metaphysicæ text. 6. & Albertus Mag. 1. Physicæ cap. vlt. & Scotus in 1. quæst. prolog. ad 2. Fundamentum est, quia alias Philosophia esset dignior, quam Metaphysica, & hæc ab illa maxime penderet, si ab illa sumeret notitiam Dei, & substantiarum separatarum, etiam tam ad esse existentiam.

Tertia sententia esse potest hoc munus tā ad Physicum quam ad Metaphysicum pertinere posse diuissim, seu ad vnumquemque eorum in solidum. Hæc sententiam non inuenio expresse in aliquo auctore, posset tamē fundari in Aristotele: ille enim in lib. 8. Physicæ & in 12. Metaphysicæ probauit esse in rebus aliquid principium immobile, & à materia separatum: ergo ad vtramque scientiam id pertinere censuit: & sine dependentia vnius ab alia: nam cum Metaphysica sit dignior, non potest in hoc pendere à Physica. Cum autem Physica sit prior ordine generationis, saltem

in nobis non potest etiam in hoc pendere à Metaphysica nam suam demonstrationem complet prius quā Metaphysica acquiritur.

Quarta opinio esse potest, hoc munus pertinere ad vitanā scientiam, non diuīsum, sed coniunctim ita ut neutra possit demonstrationem complere sine confortio alterius: Physica enim inchoat, Metaphysica vero perficit. Ita fere videtur sentire Soncin. libr. 22. Metaphysic. quæst. 1. ubi licet, in prima conclusione asserat proprie pertinere ad Metaphysicum demonstrare substantias separatas esse: statim vero in secunda conclusione subdit omne medium quo hoc demonstratur, aut esse naturale, aut non cōcludere nisi in virtute alicuius medij naturalis. Aliiter distinguit laetellus eodem lib. quæst. 3. dicens demonstrare substantias separatas vsq; seu in genere esse, pertinere ad Philosophum naturalem: ostendere autem inter eas esse vnam primam quæ est Deus, esse negotium Metaphysici. Et adducit D. Th. 1. cont. Gent. c. 13 dicentem, Aristotelem in 8. Physic. solum ad hoc peruenisse vt probaret in motu celi distinguendum esse motorem à mobili, eumque motorem esse separatim substantialem à cælo: deinde vero in 11. Metaph. ex hoc motore vterius progressum fuisse ad demonstrandum Deum esse.

Ex his opinionibus existimo secundam esse simplicem veram, & quartam posse ad sanum sensum reuocari: nam prout à suis autorib. asseritur, absolute probari non potest. Nulla autem occurrit conuenientior aut efficacior ratio confirmandi nostram sententiam, quam vsu ipso, & quasi experimēto medij Physici, & Metaphysici, quibus hoc probari solet, & vtriusque efficaciam examinando. Duo ergo tantum occurrunt Physica media quibus vti possumus ad ostendendum substantias separatas vel in genere vel in particulari in primo ente increato.

Expenduntur rationes Physicæ, quibus probatur Deum esse.

Primum medium sumitur ex motu celi, quo vsus est Aristotel. 8. Physic. & illud etiam adhibuit Metaph. text. 26. ubi ex motu celi æterno peruenit ad demonstrandum primum motorem immobilem. Hoc autem medium per se ac præcise sumptum multis modis inuenitur inefficax ad demonstrandum esse in rerum natura aliquam substantiam immaterialem, nedum ad demonstrandum primam & increatam substantiam, & in primis omitto, principium illud, in quo tota illa ostensio fundatur, *Omne quod mouetur, ab alio mouetur*, adhuc non esse satis demonstratum in omni genere motus, vel actionis: nam multa sunt quæ per actum virtualem videntur sese mouere, & reducere ad actum formalem, vt in appetitu seu voluntate videre licet, & in aqua reducēte se ad pristinam frigiditatem: idem ergo accidere potest in motu locali: atque ita dici potest cælum non ab alio, quam à se ipso moueri per formam suā aut aliquam virtutem innatam, ex qua talis motus resultat: sicut motus deorsum resultat in lapide ex intrinseca grauitate. Quo factum est, vt adhuc sit sub indice lis, an cælum moueatur ab intelligentia nec ne. Quomodo ergo ex principiis tā incertis potest vera demonstratio confici, qua probetur Deum esse?

Deinde ponamus vt verum illud principium, *Omne quod mouetur, ab alio mouetur* (est n. re vera probabilis recte intellectum) & ex consequente ponamus cælum ab alio moueri, qua, quæso, necessaria aut euidēti consecutione inferri potest ex illo principio & motu celi dari substantiam aliquam immaterialem? Aut enim id colligitur ex motu æterno, aut ex motu tantum. Si primum, collectio in primis fit ex falso principio, & ita nulla est demonstratio in re ipsa quicquid Aristoteles senserit.

Responderi potest ex Scotō, & aliis, motum celi de facto quidem non esse æternum, tamen ex se posse esse, nam cum sit circularis, nec principium nec finem ex se habet, ideoq; motorem celi ex se aptum esse moueri motu æterno, & inde optime concludi talem motorem esse substantiam spiritalem. Sed hæc responsio supponit aliquid nō solum incertum, sed etiam minus probabile, nimirum motum celi potuisse esse ab æterno. Nam licet ex sua specifica ratione non postulet certum principium, vel terminū, & ideo potuerit antè quodlibet instans incipere & post quodlibet instans durare, tamen ex generica ratione motus & entis successiui, repugnat illi æterna duratio sine principio, tū quia alias nunquam potuisset pertrahri, tum maxime quia omnis creatura ex eternitate existens necessario durare debet per eternitatem in ea dispositione in qua creatā est, non quod in æternum à parte post ita sit necessario duratura: id enim constat non esse necessarium, sed quod à parte ante per durationem infinitam, & sine principio, necessario sit in ea dispositione permansura, siue illa dispositio sit substantiæ, aut existētiæ siue qualitatis aut fitus, vel alterius huiusmodi: quia si res creatur ab æterno in aliqua dispositione, etiā ipsa dispositio ab æterno condita est, ergo etiam ipsa dispositio habet durationem sine principio, talis autē duratio necessario est infinita ex parte alterius extremi: nam si est finita, ita vt claudatur duobus extremis, iā habet principium & finem, & consequenter non est æternum: si vero dicatur illa dispositio solum durasse per vnum instans indiuisibile nostri temporis, hoc multo magis repugnat eternitati, quia multo breuior (si ita loqui licet) est talis duratio, quam quodlibet tempus finitum, imo illa vt sic non est duratio propria, sed initium durationis. Vnde potius inferitur illud instans esse initium extrinsecum motus immediate subsequentis, atque adeo talem motum non esse æternum sed temporalem, quia ergo res non potest creari etiam ab æterno nisi incerta ac determinata dispositione, & in illa necessario permanet per aliquam infinitam durationem, ideo repugnat motum esse æternum, quia per motum incipit res priuari ea dispositione in qua condita est. Quod exemplo in re ipsa de qua agimus, facile illustratur: ponamus cælum solis esse creatum ab æterno, necessarium fuit astrum solis creari in certo ac determinato loco, ponamus ergo fuisse creatum in nostro hemisphærio: necessarium fuisse vt per quandam æternitatem in illo loco, & in nostro hemisphærio duraret ob rationem factam: ergo non potuit cælum illud ex æternitate moueri alias nec per diem integrum aut horam nec per durationem aliquam quæ diei aut horæ posset coexistere, durasset sol in eo loco, in quo creatus est. Propter hanc ergo causam, vt alias omitam, existimo æternitatem repugnare motui, & motum includere repugnantiam cum quadam immutabilitate quam includit æternitas, ideoq; non solum de facto motum non esse æternum, verum neque esse posse: igitur ex motu æterno colligi non potest motor æternus vel immaterialis.

Dices: esto repugnet motui ex parte eius fuisse æternum, nihilominus intelligi potest motor ex se aptus ad mouendum æterne, si ex parte mobilis, aut motus non repugnaret, & hoc satis est ad vim, illationis factā. Hæc autem aptitudo ex parte motoris ex motu celi colligi potest, quia durare potest in æternū, cum neq; habeat contrarium neq; ex se postulet certum tempus, ergo motor quantum in se est, habet vim ad mouendum æterne, ergo perinde id facere posset quantum est ex se à parte ante sicut à parte post, si aliunde ex parte effectus non repugnaret. Item duratio illius motus tam diuturni, & inuariabilis seu vniuersalis, aperte declarat motorem eius sine lassitudine aut defatigatione mouere, & consequenter

quenter quantum est ex se, posse semper ac perpetuo mouere, atque ita esse immaterialem. Sed in primis non recte fit collectio ex æternitate à parte post, ad æternitatem à parte ante. Motus enim in tempore inchoatus, ideo potest in æternum durare, quia motus qui in se ipsa ponitur, semper est infinitus, & tota infinitas quæ in futuro motu apprehenditur, nunquam in se ipsa existit, ita ut aliquando sit verum dicere totam iam existere aut exiitisse, quod secus erit, si ponatur motus ab æterno factus, iam enim tota eius infinitas in rerum natura exiitisset. Unde habere vim ad mouendum semper in futurum, est solum habere vim ad efficiendum motum in infinitum: habere autem vim ad mouendum ab æterno, est habere vim ad efficiendum motum infinitum, quod est valde diuersum, magisque repugnans. Non ergo ex efficacia ad illud prius, recte inferitur potentia etiam ex parte motoris ad hoc posterius: maxime quia ad id quod in se inuoluit repugnantiam, nulla est potentia.

XI. Sed age: demus ob illam probabilem cōiecturam, motorem celi habere vim ad motum æternum efficiendum, vel etiam fingamus ab æterno mouisse cælum eodem modo, & inuariabiliter: quomodo hinc recte inferitur illum motorem esse substantiam immaterialem? Dices, quia non defatigatur mouendo. Sed quid si quis fingat, non esse vnum & eundem motorem, sed plures qui vicissim moueant, & ideo nunquam ita lassari quin prius requiescant, quam necesse sit motum aut interrompere, aut remittere? Quamquam enim hoc figmentum sit, ex solo tamen motu celi, non potest demonstrari esse falsum, nisi enervando illationem & rationem intentam, ut iam declaro. Quamuis enim sit verum, motorem celi non defatigari mouendo: non inde sequitur illum esse immaterialem, sed solum sequitur, & mobile non resistere, nec reagere dum mouetur, & motorem esse æternum: utrumque autem verum esse potest absque immaterialitate motoris: sicut Sol si ab æterno fuisset, non defatigaretur perpetuo illuminando, quia sine resistentia, aut repulsione medium illuminat. Sed ait Soncinas supra ex motu æterno proxime colligi, motorem non esse in potentia, cum sit semper actu mouens, ex Arist. 12. Metaphys. text. 30. ens autem in actu, & nullo modo in potentia immateriale est. Sed, quidquid sit de mente Aristotelis, de qua postea videbimus, illa ratio est valde inefficax, nam solum concludit, eum qui semper actu mouet, non esse in potentia ad mouendum: non tamen quod nullo modo sit in potentia tanquam actus purus, alias etiam angelus mouens perpetuo cælum, esset purus actus. Quod si non recte inferitur esse purum actum, inferri etiam non potest esse substantiam immaterialem, quia, si non obstante actione mouendi perpetuo potest esse in potentia ad alias actiones vel receptiones, eadem ratione dicere quis poterit esse in potentia ad motus, vel qualitates materiales neque ex sola motione æterna ostendi poterit hoc repugnare potius quàm illud. Quod si sit sermo de esse in potentia solum quoad esse substantiale, verum est, mouens æternum non esse sic in potentia, non tamē inde feratur esse immateriale: nam etiam mobile æternū motu locali non est in potetia, & tamen non inde fit esse immateriale aut incorporeū, ut in cælo constat. Igitur ex æternitate motus, aut ex virtute perpetuo mouendi non potest recte colligi esse substantiam immaterialem quæ mouet.

XII. Atque ex hoc discursu videtur à fortiori inferri multo minus posse id colligi ex motu celi aut temporali, aut absolute sumpto, quia motus æternus aliquid maius est quam motus simpliciter. Sed argumentemur præterea ex propriis: duobus enim modis poni potest cælum moueri ab alio. Vno modo ut ab imprimente internum impetum proxime actionum motus, sicut graue dicitur moueri à generante,

Alio modo ut à proximo mouente separato, sicut rotam mouetur à manu. Neque enim exitimo hætenus esse demonstratum, quis horum modorum verior sit, quamuis coniecturis agendo posterior sit probabilior, & quia ille motus non videtur necessarius cælo propter peculiarē naturam eius: nam cum ipsum inanimatum sit, & in connaturali loco semper maneat, non est cur propter se motum requiratur, & ideo neque internus impetus actiuus ad talē motum illi debitus est: est ergo motus ille necessarius propter huius mundi conseruationē, gubernationem, & perfectionē: ideoque probabilis est prouenire ab extrinseco motore. Veruntamen, quia hoc non est certum, de utroque membro dicere oportet.

Si ergo ponamus cælum moueri ab alio, priori modo, nihil inde probari potest: nam licet recte inde inferatur, esse aliam substantiam priorem cælo, tamen hoc non tam probatur illo modo, quæ supponitur, nam ille motor celi non aliter dicitur mouere cælum, nisi quia impressit illi internum impetum intrinsecum & connaturale, qui non imprimitur nisi à generante, seu ab autore nature: supponit ergo illa ratio cælum habere autorem, à quo procreatum sit, hoc autem non demonstratur, illo discursu, neque ex solo motu Physico demonstrari potest, sed solum per Metaphysicā mediā, quæ postea videbimus, nam ad motum localem celi nil refert quod cælum sit conditum, vel sit ex se ens necessarium, ergo ex illo motu præcisè non potest demonstrari cælum esse ab alio conditum, sed ad summum potest immediatè inferri esse eas ex se imperfectum, cum sit capax talis motus, & inde poterit viterius colligi non esse eas ex se necessarium, quia tanta imperfectio non coheret cum tali perfectione: tamen hoc iam spectat ad Metaphysicū, ut ex ipsis terminis constat. Igitur ex hoc motu ab alio non potest demonstrari quod sit alia substantia superior cælo, sed potius debet supponi. Multoque minus potest inferri quod substantia immaterialis sit. Si enim quis fingat cælum esse conditum à quadam superiori causa corporea, & materiali, & ab eadem recepisse intrinsecum impetum quo continue mouetur, quo modo posset ex vi solius motus localis & physici de suo errore conuincitur?

Atque hæc ratio procedit, etiam si supponamus cælum moueri ab alio extrinseco, & proprio motore proximo: quid enim habet motus celi, propter quod necessarium sit illum motorem esse immaterialem: aut enim illud est perpetuitas motus seu durabilitas, quæ de se potest perpetuo durare, & hoc non, quia ad illud sufficit similis duratio & perpetuitas in motore, & in virtute eius, quam posset habere, etiam si esset corporeus, sicut cælum ipsum, vel sol illam habet. Vel illud esset inuariabilitas motus, quæ indicat in fatigabilem virtutem in motore, & hoc ad summum declarat motorem esse incorruptibilem, ut alia omittā quæ supra tacta sunt: posset autem esse incorruptibilis, etiam si esset corporeus, sicut est cælum ipsum. Vel illud esset conceptus seu ordo motuum celestium cum admirabili proportionē, & vniuersali diffinitione apta & accommodata ad huius mundi subllunaris conseruationem & regimē, & hoc quidem ostendit satis euidenter autorem vniuersi esse intellectualem, & summa sapiētia omnia constituisse & gubernare: non tamē proximum motorem vniuersi celi esse intellectualem, posset enim quis fingere vnicuique cælo datum esse proportionatum motorem agentem per modum nature, & ex pluribus motoribus diuersarum virtutum consurgere illum ordinem. Deinde licet demus inde colligi aliquo modo motores cælorum esse intellectuales, non tamen incorporeos, nam, licet angeli essent ærei, ut multi posuerunt, posset mouere cælos, neque ex vi solius motus celi potest conuincitur quod ille sit error.

Dicunt

dentem in suo esse & operari: ergo necesse est esse in illis aliquid independens. ergo non potest in illo progressu in infinitum procedi, sed sistendum est in ente improducto, quod etiam in causando sit independens. Primum antecedens est evidens ex dicto principio: *Omne quod producit, ab alio producitur*: nam perinde est dicere, omne quod dependet, ab alio dependet: si ergo tota rerum collectio esset dependens, deberet necessario pendere ab alio: id autem est impossibile, quia extra collectionem non est aliud: quod si tota collectio penderet ab aliquo ente intra ipsam comprehenso, etiam illud penderet a se ipso, quod est impossibile: sic ergo impossibile est, totam collectionem eorum esse factam, aut totam collectionem, causarum esse dependentem in agendo, propria dependentia, qua posterior causa pendet a priori.

XXVIII. Dices: Nonne totum compositum pendet a parte? Verbi gratia a forma, & tamen non propterea forma pendet a se ipsa. Responderetur in primis aliud de effectibus, de qua loquimur: nam totum pendere a partibus aliud est, quam componi ex illis: & ideo non est necesse in forma verbi gratia se ipsam componere, sed solum ut suum proprium & intrinsecum esse conferat composito: dependere autem efficienter, est recipere ab alio suum esse, distinctum ab eo quod est in causa, & ideo si aliqua multitudo secundum se totam effectivè pendet, necesse est ut pendeat ab aliquo non comprehenso in illa multitudine, nam si a huiusquo in illa comprehenso penderet, vel illud penderet a se ipso, vel certe non tota multitudo adæquate & secundum se totam erat dependens. Sunt autem consulto posita illa verba, *adæquate & secundum se totam*, ut excludatur dependentia secundum quid, seu secundum partem, qualis est, v. g. dependentia effectus a causa secunda, ut ignis ab igne genito: dicitur enim totus ignis genitus dependere a generante, quia sine actione eius re vera non fuisset hoc totum: tamen illa dependentia est tantum ratione formæ & unionis eius cum materia, non est tamen adæquata, ac per se primo, seu secundum se totam, quia entitas materiæ per se non pendet ab actione ignis. Cum ergo dicimus, totam collectionem eorum non posse esse dependentem, intelligimus hoc modo, scilicet adæquate, & secundum se totam: nam secundum partem dici potest dependens, quia ablata vna parte, non esset illa collectio formaliter loquendo. Et hoc modo etiam potest collectio ratione vnius partis pendere ab alio in illa comprehenso, ut per se notum est, tamen hoc nihil obstat, quominus in illa collectione detur aliquod ens simpliciter independens, & non factum, quod nos deducere intendimus. At vero, loquendo de collectione eorum secundum se totam, & adæquate dependente, id est, secundum omnia entia, quæ illam quasi componunt, sic impossibile est totam collectionem sic dependentem, pendere ab aliquo in illa inclusio, sed necesse est ut sit extra illam, unde è conuerso sumendo totam collectionem eorum, extra quam nihil sit, impossibile est totam illam esse dependentem, quæ erat propositio assumpta.

XXIX. Deinde probatur prima consequentia, quia, si omne ens diuiniue, seu distributiue sumptum esset dependens & factum, etiam collectio omnium eorum esset dependens & facta, non quidem vna singulari dependentia aut actione, seu collectione omnium dependentiarum aut actionum, quibus omnia entia dependent aut fiunt, non enim alia ratione potest esse dependens aliqua collectio eorum, nisi quia in ea nullum est ens, quod non pendeat: ergo si tota collectio etiam esse non potest esse dependens, ut ostensum est, necesse est esse in illa collectione aliquod ens omnino independens, & non factum. Atque eadem ratio est de toto ordine causarum, quarum vna ab alia pendet in esse, aut efficiere, non enim potest

tota causarum collectio esse dependens, quia extra illam nulla est causa a qua pendeat, ut declaratum est. Neque etiam potest fingi mutua talis dependentia, ita ut in ea circulus detur, ut superiori etiam discursu late probatum est, agimus enim de propria dependentia, qua inferior causa dependet a superiori, ita ut totum illius esse, posse, & agere, in altera nitatur. Igitur necesse est, ut in tota collectione causarum per se ordinarum (quæcunque illæ sint) detur aliqua independens omnino ab alia superiori, quoniam alias tota collectio esset pendens, quod repugnare ostensum est.

Denique hinc probata relinquitur posterior consequentia. Quod enim in causis efficientibus per se subordinatis detur processus in infinitum, dupliciter intelligi potest. Primo, ut ascendendo a causa proxima & particulari ad superiores magis ac magis perfectas seu vniuersales, nunquam sistitur in aliqua, quæ a superiori non pendeat, & in hoc sensu est evidenter impossibilis hic processus, ut discursus proxime factus probat, scilicet quia alias tota series & collectio causarum esset dependens, unde, ad probandum quod intendimus, sufficit, ut in hoc sensu non possit dari processus in infinitum in huiusmodi causis. Et ita procedit ratio Aristotelis. Quod omnes causæ præter ultimam, quæ immediate coniungitur effectui, essent mediæ, & nulla esset prima, quod est impossibile, idem namque est esse causas medias, quod esse dependens. Et æque repugnat omnes distributiue esse dependens, ac totam collectionem esse dependentem (ut recte Scotus ibi notauit) nam tota collectio non potest esse dependens, nisi ratione omnium ac singulorum in illa contentorum. Et in eodem sensu facile potest explicari illa ratio, quod alias nunquam posset ad actionem perueniri, nec posset illa infinita dependentia pertransiri: nam actio primario ac principaliter inchoari debet a causa superiori, a qua inferior pendet, unde impossibile est inferiorem inchoare actionem, nisi influente prius superiori ordine saltem independentiæ, & principalitatis, si autem quælibet causa habet superiorem, & nunquam peruenitur ad supremam, nulla est a qua primo & per se inchoetur actio, erit ergo impossibilis omnis effectio. Vel aliter, si illo modo in infinitum progreditur, fit ut tota series & collectio causarum sit dependens, ergo ab aliqua superiori pendet, ergo ab illa principaliter inchoanda est actio, si ergo talis causa nulla est, nec poterit actio vlla inchoari. Hic ergo sensus, & verus est, & nobis sufficit ad demonstrationem intentam.

XXX. Alio tamen modo excogitari potest progressus in infinitum in causis per se subordinatis intermedijs, ita tamen ut omnes sub aliqua prima, seu prorsus independente contineantur. Probabile est enim, quod inter causam proximam & primam sint aliquæ causæ vniuersales mediæ per se subordinatæ, vel saltem non repugnat ita fieri. Rursus numerus causarum, quæ inter supremam & proximam intercedere possunt, non est omnino fixus & determinatus: præsertim in ordine ad potentiam absolutam Dei: potest enim Deus facere, ut illæ causæ intermediæ sint tres, vel quatuor, vel plures in quocumque numero, licet in infinitum procedatur. Hinc ergo posset aliquis ulterius progredi, & dicere, posse Deum infinitas causas intermedias & per se subordinatas condere, a quibus effectus causæ proximæ pendeat, ut v. g. infinitos coelos, aut angelos, atque hoc modo non esse impossibilem processum in infinitum in causis per se subordinatis sub vna prima. Atque in hoc quidem sensu difficile est probare hunc processum esse impossibilem, maxime ex illa ratione, quod infinitum pertransiri non posset, aut quod non posset inchoari actio. Contra hoc enim recte videtur procedere ratio superius facta, quod sine successione, per simultaneum concursum simul posset actio progredi ab

ab omnibus illis causis, maxime inchoante actionem primam, quæ posset omnes alias ad operandum mouere, vel ad diuare, etiam si essent infinitæ. Neque etiam sufficienter ostenditur hoc impossibile, ex eo quod inter duos extremos terminos (quales sūt causa prima & proxima) non videtur esse possibilis progressio in infinitum, aut multitudo infinita causarum, cum finitum sit, quod terminis seu extremis clauditur: hoc enim est verum in magnitudine continua, nō vero in multitudine, præsertim quando extrema sunt diuersarum rationum, & maxime, si alterum illorum infinitum sit: sic enim certum est inter infinitum angelum & Deum posse in infinitum species substantiarum intellectuum multiplicari: vnde si tota collectio illarum specierum fingatur in reposita, esset infinita multitudo contenta inter illa duo extrema: contenta (inquam) non numero, sed perfectione. Sic igitur excogitari posset infinita multitudo causarum per se subordinatarum.

XXXI. Veruntamen quicquid sit de possibilitate huius fictionis, ea nihil obstat demonstrationi intentæ, quia iam illa supponit aliquam primam causam, seu primum ens independentem. Deinde, etiam si ille infinitus causarum concursus esset possibilis, præter omnem rationem fingeretur de facto dari in causis per se subordinatis, quia nec potest ostendi necessarius, neque in rebus potest inueniri aliquod signum aut vestigium talis multitudinis aut influxus infiniti: maxime cum valde probabile sit, ut in superioribus dicebam, non dari causas proprie per se subordinatas, id est, totales in suo ordine, & immediate influentes in singulas actiones, præter propriam seu proximam causam, & primam seu supremam. Denique licet illa multitudo causarum actu infinita ex præcisa ratione causandi forte non possit demonstrari impossibilis, ex ipsa ratione multitudinis actu infinitæ probabilius est esse impossibile. Illud etiam diffutillimum intellectu est, quod in eo casu nulla posset assignari causa creata proxime subordinata Deo, id est, inter quam & Deum nulla perfectior intercedat: & consequenter nulla etiam assignari posset, quæ a solo Deo in agendo penderet. Sed hæc & similia (ut video) instari possunt in rebus seu causis possibilibus: Non est tamen eadem ratio, quiaabilia sicut sunt in potentia tantum, ita esse possunt infinita syncategorematicæ, ut aiunt, seu indeterminata: at vero quæ actu sunt facta, debent esse determinata, & ideo impossibile est intelligere causas actu subordinatas sub prima, quin detur in eis aliqua, quæ proxime procedat, aut pendeat à sola prima, & ita non potuerunt inter primam & vltimam esse infinita. Veruntamen hæc nos immergunt in materiam de infinito quæ infinita est, & ideo illa prætereo, ne à proposito diuertamur.

XXXII. Ex his vltius facile constare potest, quid dicendum sit in causis per accidens subordinatis: eadem enim distinctione respondendum est, nam si intelligatur de infinito processu, non contento sub vna causa superiori, independente à talis serie causarum, est plane impossibilis ille progressus in infinitum, quod eadem ratione proportionate applicata ostendi potest, quia si nullus est hominum, qui non pendeat, & factus sit, ergo tota collectio hominum, seu tota species humana pendet & facta est, ergo necesse est ut pendeat & facta sit ab alia causa superiori non contenta intra speciem humanam, ergo etiam si fingatur, seriem hominum procedentium inter se esse infinitam intra suam speciem, nihilominus sumpta tota collectione, necesse est habere causam superiorem. Atque ita progrediendo, vel ab vno indiuiduo ab aliud, vel ab vna specie facta ad aliam factam tandem erit necessario sistendum in re omnino non facta.

XXXIII. Quæ ratio euidentior adhuc est, quando hic processus in causis per accidens est inter indiuidua eius-

dem speciei, nam si vnum indiuiduum tale est, ut ex se non habeat esse, nisi à causa agente illud recipiat, fieri non potest ut aliud indiuiduum eiusdem speciei habeat ex se esse prorsus independentem, & non communicatum ab aliqua causa agente: nam habere esse ex se, vel tantum ab alio, sunt differentie seu modi entis plusquam genere diuersi, nam si ens corruptibile & incorruptibile differunt essentialiter, & genere, teste Arist. 10. Met. multo magis ens factum & non factum, pendens & independentem, nam hoc simpliciter necessarium est, illud vero minime, ut in disput. superiori declaratum est: cum ergo indiuidua eiusdem speciei sint eiusdem essentiae, fieri non potest ut vnum habeat esse receptum, & non aliud, ergo necesse est ut tota species, totaque collectio indiuiduorum habeat esse receptum, ergo ab alio non contento in illa specie, ergo non potest in his indiuiduis ita in infinitum procedi, independentia, seu dimanatione vnus ab alio, sed sistendum necessario est in aliquo non dependente, nec dimanante ab aliquo indiuiduo illius speciei, & consequenter neque à tota specie, quia species non agit nisi per indiuidua. Et tunc procedendum vltius erit de illa superiori causa interrogando, an sit simpliciter independentem, nam si talis est ipsa est illud ens increatum, quod inquirimus, si vero est dependens, vltius inquirendum erit de causa à qua pendet, donec sistatur in causa omnino independente, quia non potest in infinitum procedi, propter rationem datam, quod tota collectio causarum aut rerum non potest esse dependens.

De causis per accidens subordinatis.

AT vero processus in infinitum in causis per accidens subordinatis, manantibus seu dependentibus ab vna superiori causa, iuxta Aristotelis sententiam, non solum non repugnat, verum etiam necessarius est ad perpetuam generationum successionem & durationem, & iuxta multorum Catholicorum sententiam, licet non sit necessarius, nec de facto detur, est tamen possibilis. Quod licet admittamus, nihil obstat nostræ demonstrationi, quia in hoc processu supponitur superior causa, vel simpliciter non facta, vel saltem non tali modo, neque in tali serie generationum contenta, ex qua facile est peruenire ad causam simpliciter non factam, eadem argumentandi forma, ut sæpe dictum, & factum est.

Ego vero (ut hoc obiter dicam, quod alibi tractandum est latius) existimo etiam hoc modo esse impossibile progredi in infinitum, etiam in causis per accidens subordinatis, & ab alia superiori manantibus. Quod ita breuiter declaro in specie humana, & est eadem ratio de reliquis: nam si species humana talis est, ut non potuerit esse in rerum natura, nisi recipiendo illud à superiori causa, v. g. Deo, ergo necesse est, ut in aliquo certo & determinato indiuiduo illud receperit, quod indiuiduum à sola illa causa superiori processerit, & non ab alio indiuiduo illius speciei. Ratio prioris partis huius consequens est, quia actiones sunt circa singularia, & ideo non potest species fieri nisi in aliquo certo & determinato indiuiduo: nam indiuiduum vagum non est perfecte singulare, sed aliqua ex parte est quid commune & confusum. Ratio autem posterioris partis est, quia quādo indiuiduum procedit ab alio indiuiduo eiusdem speciei, illa non est prima effectio talis speciei in rerum natura, quia iam supponitur facta in alio indiuiduo, à quo alterum procedit: ergo in illa emanatione, in qua primo talis species fit in rerum natura, necesse est ut illud indiuiduum in quo fit, non procedat ab alio indiuiduo eiusdem speciei, sed à sola illa superiori causa, à qua species pendet. Rursus ut daretur talis processus in infinitum, necessarium esset illam speciem productam esse ab æterno, saltem

in illo individuo, quod proxime & immediate maneat à solo Deo, vel causa illa superiori, quia successio generationum non potest esse infinita à parte ante, nisi sic ab æterno, ut per se notum est.

Ex his autem principiis aperte concluditur non posse in infinitum procedi in his causis per accidens subordinatis. Primo quidem, quia quando hoc modo proceditur in infinitum, nunquam potest assignari prima causa in illa ordine, à qua reliquæ dimanaverint, atque in hac serie causarum per accidens subordinatarum necessario pervenitur ad primum hominem v.g. à quo generatio hominum incipit, ad illum, scilicet, qui non ab homine, sed à superiori causa procreatus est.

Secundo, quia ab illo homine, quem fingimus ab æterno à Deo productum, non potuit alius homo ab æterno generari: debuit ergo necessario generari in tempore, & consequenter successio hominum non potest esse infinita, cum in tempore inceperint multiplicari. Consequentia per se nota est, & antecedens probatur, quia non potuit homo productus ab æterno, simul ac creatus est, generare alium, nam generatio humana successione requirit, ipse autem simul & sine successione procreatus esset, nec potuisset aliter ex æternitate produci: ergo necesse est ut homo genitus ab alio homine, etiam ex æternitate existere sit duratione posterior illo. Vel ergo est posterior duratione finita, vel infinita. Primum dici non potest, aliis vel neuter esset ab æterno, quod est contra hypothesein, vel inter æternitatem & tempus esset tantum finita distantia, vel uterque esset æternus, & nihilominus unus anterior alio duratione finita, quæ omnia inuolunt claram & apertam repugnantiam: nam si duratio unius hominis tantum finitè superat durationem alterius, & illa quæ est minor, est finita, etiam altera quæ excedit, est necessario finita, & consequenter non æterna, quia si finito additur finitum, non fit infinitum; sed finitum manet, & terminis clausum: si vero utraque est infinita, impossibile est, quod una excedat alteram ex ea parte quæ infinita est, quia si utraque est infinita, utraque est æterna, utraque sine initio, quomodo ergo una est anterior altera, & excessu finito? Est igitur in omnibus his manifestæ repugnantia, & ideo impossibile est, ut homo creatus ab æterno, non antecedit hominem à se genitum per infinitam durationem, & ideo series generationum ab illo procedentium, nunquam esse potest infinita, & è contrario ascendendo à quolibet homine in tempore genito per omnes progenitores suos, qui sunt causæ per accidens subordinatæ, non potest progredi in infinitum.

Omiso rationem aliam supra tactam, quod res successiva non potest esse æterna: omitto etiam alias quæ fieri solent in materia de æternitate mundi, quæ sunt probabiles, non tamen æque demonstrant: omitto denique responsionem aliquorum qui putant evertere discursum factum, negando in eo casu, in quo generationes hominum essent æternæ, fore necessarium aliquem determinatum hominem esse creatum à Deo ab æterno, vel certe aliquos (quod perinde est) à quo vel à quibus ceteri ducant originem, qui per humanam generationem procreati sunt: hæc enim responsio, & mente concipi non potest, & ex superioribus satis refutata est. Unde intelligi non potest infinitus progressus in humanis generationibus; nunquam deveniendo ad aliquem hominem, qui sit veluti primus parens cæterorum, nisi ponendo speciem humanam non productam à superiori principio, quia si producta est, reuera in aliquo determinato individuo necessario produci debuit, illud autem consequens non solum in fide est erroneum, sed etiam evidenter falsum, ut probatum est. Sic igitur probatum relinquitur (quocunque modo ab effectibus ad causas, & à causis proximis ad remotas, per se vel per accidens subordinatas progrediamur) necessario si-

Tom. II. Metaphys.

stendum esse in aliqua causa non facta vel tali modo si tantum in determinato ordine fiat progressio, vel simpliciter in producta; & quæ absolute sit ens increatum, si assensus fiat simpliciter in toto ordine causarum, vel in toto universo.

Uterius vero colligo ex demonstratione facta XXXIX. huiusmodi ens increatum necessario esse debere substantiam aliquam: nam substantia ex se est prior accidente: semperque accidens in substantia fundatur, unde fieri non potest ut accidens sit primum ens increatum seu non factum, quia quodcumque tale esse fingatur, necessario esse debet in aliqua substantia: ergo multo magis ipsa substantia erit increata, & non facta. Itaque manifeste probatur discursu facto, illud ens quod ex se habet esse sine effectione aut dependentia ab alio, debere esse substantiam, aut vero in tali substantia possit intelligi aliquod accidens, quod consequenter etiam increatum sit, utpote existens in substantia increata, dicemus postea, inquirendo diuina attributa, & similiter postea videbimus, quo modo demonstrari possit hanc substantiam increatam esse immaterialem: nam ex solo discursu hactenus facto, sumpto ex connexionem & subordinationem causarum, non videtur posse immediate colligi illam substantiam increatam, esse omnino immaterialem & incorpoream.

Possit quidem optime ac facile ex dictis inferri hanc primam substantiam non posse esse materialem tanquam compositam ex hac materia rerum generabilium, & corruptibilium: nam omnes res, quæ ex hac materia componuntur, necessario requirunt efficientem causam, quia hæc materia non habet ex se innatam aliquam formam, cum de se sit subiecta mutationi cuiuslibet formæ: unde necessario recipit formam ab aliquo efficiente, quod est causa totius compositi ex tali materia & forma: cum igitur omne huiusmodi compositum factum sit, recte concluditur illud ens quod non habet causam efficientem, non esse compositum ex hac materia: an vero ipsamet materia facta sit, necne, non potest ex solo prædicto concursu definiri. Rursus, an illa substantia increata possit esse materialis, ut constans ex alia materia: vel etiam an possit esse corporea, ut substantia simplex quantitati subiecta, sicut Averroës de celo existimavit: ac denique an cælum ipsum, quod ingenerabile creditur, & incorruptibile, sit substantia facta, necne, non existimo posse ex prædicto solo discursu definiri: sed ulterius progrediendum est, aliis principiis utendo, ut postea videbimus: hactenus ergo solum est demonstratum esse aliquam substantiam increatam, & immaterialem in dicto sensu.

Quid de opinionibus supra relatis sentiendum sit.

Tandem ex dictis constat veritas secundæ opinionis superius relatæ, & consequenter ostensum est, primam & tertiam absolute falsas esse, quantum ad id in quo conveniunt, scilicet, quod per medium pure Physicum possit demonstrari substantia increata aut abstracta ab omnibus rebus materialibus. Quo ad id vero in quo tertiæ cum secundâ convenit, scilicet demonstrationem Metaphysicam per se, esse ad hoc sufficientem, verum dicit: hoc enim est quod ipso usu, & examinatione utriusque medii à nobis est demonstratum. Quarta vero opinio, si intelligat Metaphysicam demonstrationem per se & intrinsece pendere ab aliquo principio, vel medio pure Physico, ut Soncinas & Iauellus sentiunt, falsa etiam est, nam discursus factus nullam dependentiam habet ex Physico medio, ut constat ex dictis. Unde etiam constat repugnantiam inuolueri quod Iauellus ait ad Physicum pertinere demonstrare

C

sub-

substantiam primam esse, ad Metaphysicum vero quid sit. Tum quia Metaphysicus non accipit à Physico suum primum subiectum, tum maxime quia nos non possumus demonstrare Deum esse nisi demonstrando aliquo modo quid sit, ut ex dicendis clarius patebit: demonstrando enim quædam attributa convenire cuidam enti, quod est principium exterorum demonstramus esse Deum: primum autem ex illis attributis, & maxime essenziale est illud quod hætenus demonstrauius, scilicet esse à se, & sine efficientia ab alio, & cætera omnia in tantum ferre demonstrari possunt, in quantum cum hoc connexionem habent, ut videbimus. Unde ad eum maxime pertinet demonstrare quid sit Deus, ad quem pertinet demonstrare esse ens à se, seu per essentiam, & non ab alio, & è conuerso ille proprie demonstrat Deum esse, qui demonstrat esse in rerum natura aliquod ens increatum: non enim possunt hæc munera inter se partiri Physica, & Metaphysica, sed totum hoc negotium Metaphysicæ est. Physica vero (& in hoc sensu esset vera illa quarta sententia, & à secunda non discorderet) parat aliquo modo viam, & disponit ad prædictam demonstrationem faciendam: tum quia ex motu & sensibilibus effectibus ascendimus ad considerandam rationem effectus & causæ secundum se, & ex dependentia in motu, ad dependentiam in esse & origine, per quam ad primum ens increatum peruenimus, tum etiam quia, si non omnino euidente, saltem probabilissimo discursu peruenimus per Physicam viam ad motorem cæli ab eo separatam, ex quo facilis Metaphysicus discursus ad inquirendum non iam primum motorem cæli, sed primum factorem rerum, sumendo proportionalia principia, tanto euidentiora, quanto abstractiora, ut satis declarauimus.

XLII.

Ad fundamenta Commentatoris respondetur, & ad primum, Aristotelem in Physica non satis demonstrasse Deum esse, aut propria attributa Dei ex solo motu Physico, quod partim ostensum est, partim in sequentibus demonstrabitur, sed ibi satis probabiliter ostendit primum motorem immobilem. In secundo autem Metaph. recte docuit & probauit non dari processum in infinitum in causis efficientibus, ex quo principio euidenter concluditur necessarium esse aliquod ens non factum. Ad secundum respondetur, Metaphysicam, cum sit suprema scientia, probare posse suum obiectum esse, maxime cum non de adequato, sed de primario obiecto sit sermo, & demonstratione à posteriori, de quo supra in prima demonstratione dictum est.

SECTIO II.

Vtrum à posteriori demonstrari possit Deum esse, ostendendo vnum tantum esse increatum ens.

Vanquam discursu facto præcedente sectione euidenter probatum sit, non posse omnia entia esse facta, sed aliquod esse non factum: quod vero hoc sit vnum, & non plura, nondum est illa rationatione conclusum. Dicere enim posset aliquis, omne quidem quod factum est, ab alio factum esse, & in hoc progressu sistendum esse in singulis rerum ordinibus in aliquo principio non facto, non tamen in vno & eodem, sed in pluribus pro rerum, & specierum diuersitate, quo modo nonnulli gentium posuerunt diuersarum rerum principia, ut vnum Deum frumenti, alium vini, &c. Ex hæreticis etiam quidam posuerunt vnum principium spirituum, & aliud corporum, vel vnum bonorum rerum, & aliud malorum, quæ summum bonum & malum appellabant, ut Manichæi & similes, iuxta quem falsum

errorem nullum ens etiam si sit increatum esset verus Deus, secundum illud quod per hanc vocem non significare intendimus. Et fortasse in hoc sensu dixit insipiens ille in corde suo, non est Deus, quod tribuit Diagoras Cicer. lib. 1. de Natur. Deor. & August. lib. 3. contr. liter. Petilian. c. 21. Lactan. lib. 1. c. 2. Theod. lib. 3. de curand. affect. Græc. Si autem ostenderimus, hoc ens increatum ac per se necessarium, tantum esse posse vnum numero secundum naturam & essentiam, fiet plane consequens illud esse primam causam cæterorum omnium, quæ sunt vel esse possunt, atque adeo esse Deum, & consequenter esse verum Deum. Quapropter demonstrationes, quæ à Philosophis & Theologis afferri solent ad probandam vnitatem Dei ex infinita perfectione diuinæ naturæ, licet alias sint optimæ, ut postea videbimus, nunc tamen nobis deseruire non possunt, quia supponunt vti iam probatum, esse in rerum natura Deum, hoc est, ens quoddam infinitæ perfectionis in essentia & natura, quod nondum nos probauimus, sed solum esse ens per se necessarium, utpote ex se habens esse.

Et ob hanc fortasse causam non desuerunt etiam ex Catholicis, & Theologis, qui dicerent, non posse demonstrari Deum esse, ut Petrus de Aliaco in 1. q. 3. art. 2. & 3. vbi primum nititur respondere ad demonstrationem, quæ probatur dari aliquod ens à se, & increatum: sed nihil dicit apparet aut verisimile, cui respondere oporteat. Deinde ait, licet concedatur demonstrari, esse aliquod ens à se, non tamen demonstrari illud esse vnum tantum: & ideo nec demonstrari posse, Deum esse. Imo ait, quod, licet demonstraretur, vel admittatur dari vnum quoddam ens increatum, quod sit prima causa efficiens omnium quæ facta sunt, nihilominus non inferri euidenter illud esse Deum: quia inde non sequitur esse primam causam omnium quæ sunt: quia posset quis dicere, dari plura entia non facta, & inter ea dari aliud ens superius, quod licet non sit efficiens, sit tamen finis alterius entis increati: & eadem ratione fingi posset plura entia increata nullum ordinem causæ inter se habentia, sicut sunt duo angeli, quos aliqui posuerunt entia per se necessaria. Et in hac opinione scilicet non posse demonstrari Deum esse, fuit etiam Rabbi Moyses libro 6. suæ Philosophiæ capite 6. & nonnulli etiam Philosophi, ut meminit D. Thom. 1. contra Gent. caput 11. & 12. & questione decima de veritate articulo 12.

Alii vero, ex fundamento extreme contrario, dixerunt etiam non posse demonstrari Deum esse, quia id est per se notum. Cuius sententiæ videtur fuisse Anselm. in Proslog. capit. 2. & 3. & libr. contra insipientem. Et insinuat in Commentariis Hieronymo attributis super Iob. capit. 36. circa illa verba: Omnes homines vident Deum: & super Psalm. 95. in ea verba, Corripuit orbem terra, qui non commouebatur. Fauct item Damascenus libro 1. de Fide cap. 1. & 3. vbi ait, Dei cognitionem naturaliter esse hominibus infertam, sed hoc à S. Thoma supra, & 1. parte quæstio. 2. art. 1. ita exponitur, quod homini sit naturaliter infertum aliquid, ex quo possit in Dei cognitionem devenire, & eodem modo posset exponi Hieronymus. De Anselmo autem D. Thom. fatetur fuisse illius sententiæ, quem secutus est Abulens. in capit. 6. Exod. quæst. 2. Sed, quod hæc sententia falsa etiam sit, constabit ex discursu sectionis, ut in fine eius adnotabimus.

Resolutio quæstionis.

Dicendum ergo est demonstrari euidenter posse, illud ens, quod est per se necessarium, esse fontem seu causam efficientem rerum cæterarum, ac proinde esse tantum vnum. Atque ita euidenter demonstrari Deum esse. Ut intelligatur hæc assertio & conclusio inter partes eius, oportet supponere quæ

quid omnes intelligant nomine Dei, quamquam enim Deus propter suam simplicitatem, & infinitatem deitari non possit, nec etiam exacte a nobis describi qui imperfecte illum concipimus; tamen ut de illo ratiocinari possimus, necesse est saltem præconcepere & præsupponere quid hac voce significetur. Oportet tamen in explicanda hac vocis significatione duo extrema vitare; vnum est ne in tali descriptione ponamus omnes conditiones, seu attributa Dei, tum quia alias nunquam posset concludi Deum esse, nisi prius demonstrarentur omnia attributa Dei de aliquo ente, quod est contra omnium consuetudinem, & conceptionem: tum et quia multæ sunt proprietates Dei, quæ multo difficilius cognoscuntur, quam quod Deus sit.

Aliud extremum est, ne nomen hoc accommodemus cuilibet proprietati, quæ Dei propria esse videatur, ut verbi gratia, proprium Dei esse inter omnia entia maxime dignissimum: dicunt ergo aliqui, nomine Dei nihil aliud significari quàm ens perfectissimum omnium. Sed hoc non satis est ad rationem seu significationem Dei declarandam: nam etiam si quis fingeret, tantum esse in rebus hunc mundum corporeum & in eo cælum, vel hominem esse nobilissimum omnium, tum non statim existimaret cælum aut hominem esse Deum huius mundi, nisi alias Dei proprietates in eis esse crederet. Si militer attribui potest Deo, quod sit primus motor cæli, non tamen propterea recte dicitur nomine Dei solum significari primum motorem cæli, ut talis est, quia si nihil aliud haberet quam esse primum motorem cæli, non ideo Deus esset. Et idem dico de hoc attributo, quod est esse ens necessarium aut ens a se; quia hoc etiam attributum per se sumptum, non satis est ad explendum conceptum, quem nomine Dei significare intendimus: nam ut paulo antea dicebam, si plura essent entia per se necessaria, nullum illorum esset tale ens, quare nos significare intendimus nomine Dei. Significat ergo hoc nomen quoddam nobilissimum ens, quod & reliqua omnia superat & ab eo tanquam à primo auctore reliqua omnia pendent, quod proinde ut supremum Numen colendum est ac venerandum: hic enim est vulgaris, & quasi primus conceptus, quem omnes de Deo formamus, audito nomine Dei. Et ideo ad demonstrandum Deum esse, non satis est ostendere dari in rerum natura ens quoddam necessarium, & à se; nisi etiam probetur illud esse vnicum & tale, ut sit fons totius esse, à quo pendent, & illud recipiunt omnia, quæ ipsum esse quoquo modo participant. Hoc autem demonstrato, sufficenter ostenditur Deum esse: nam reliqua eius attributa, quæ cum huiusmodi ente necessaria connexionem habent, postea demonstranda sunt.

Assertio igitur sic declarata non solum verâ, sed etiam ita certa Theologis visa est, ut doctrinam Aliæ erroris damnet. Et non immerito, nam pugnat cum sententia Pauli ad Rom. 1. *Quod notum est Deum, manifestum est in illis: Deus enim ipsis manifestavit.* Vocat autem notum Dei, id quod naturali lumine de illo innotescere potest, quod saltem esse oportet ipsum esse nam si hoc ignoretur, nihil prorsus de Deo cognoscitur. Declarans autem hunc manifestationis modum subdit: *inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus, & Diuinitas, ita ut sint inexcusabiles: quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt.* Ex quibus verbis manifeste colligitur, talem posse cognitionem Dei ex creaturis haberi, ut homines inexcusabiles reddat, si vel Deum esse non assentiantur, vel illum colere negligent. Quod autem illa cognitio in se sit evidēs, non videtur ex illis verbis tam aperte colligi: nam sæpe minor cognitio, quam evidēs, sufficit ad obligandum hominem, & ut illum inexcusabilem reddat, nisi iuxta illam operetur. Nihil.

Tom. II. Metaphys.

hilominus tamen, si verba Pauli attente ponderentur, satis indicat evidentem cognitionem, ut sunt illa: *Manifestum est in illis, & intellecta conspiciuntur.* Et simile testimonium est apud Salomonem Sap. 13. ubi reprehenduntur qui verum Deum ignorant: *Vani (inquit) sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei; & de his, quæ videntur bonæ, non potuerunt intelligere eum qui est: neque operibus attendentes, agnouerunt quis esset artifex: & infra: A magnitudine enim speciei & creature cognoscibiliter poterit creator eorum videri.* Idem indicatur verbis illis Psal. 18. *Cæli enarrant gloriam Dei, ut late exponit Chrysost. hom. 9. & 10. ad populum.* Et eodem sensu declarat Gregor. verba illa Iob. 36. *Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.* lib. 27. Moral. cap. 2. ac denique idem sentiunt Ecclesiæ Patres, quos nunc referre, videtur à Metaphysico instituto alienum. insinuat tamen nonnulla testimonia probando ratione assertionem positam. Quæ non potest melius ostendi quam afferendo demonstrationes, quibus dicta veritas probetur.

Prima demonstratio, quod Deus sit.

DVæ igitur occurrunt viæ præcipuæ ad hoc ostendendum. Vna est omnino à posteriori & ex effectibus: altera est proxime à priori, quâvis remore sit etiam à posteriori ut postea declarabo. Prior via est magis vitata à sanctis Patribus, magisque contenta hea Paulo, & Salomoni in locis citatis: & potissime significatur in verbis illis Sapientis: *A magnitudine speciei & creature id est, à magnitudine & specie, seu pulchritudine creaturarum.* Ex quibus verbis possumus in hunc modum rationem formare: nam, licet singuli effectus per se sumpti & considerati, non ostendant vnum & eundem esse omnium factorem, tamen totius universi pulchritudo, omniumque rerum, quæ in eo sunt mirabilis connexio & ordo, satis declarant esse vnum primum ens, à quo omnia gubernantur, & originem ducunt. Hanc rationem attigit D. Thomas lib. 1. cont. Gent. ca. 13. ex Damasceno, libro 1. de Fide capite 3. & Gregor. 26. Moral. cap. 8. & Chrysostom. homil. 4. in Genesim, & expresse Dionysius Areopagita c. 7. de divinis nominibus, dixit Deum cognosci ex creaturarum omnium ordinatissima dispositione: quod usurpavit etiam August. libr. 11. de Civitat. ca. 4. & Iustinus interrogatus quæstion. 16. Gentium *Vnde sciri potest sit ne Deus omnino: eleganter ac breuiter respondit, ex eorum quæ sunt, concretione, constitutione, ac stabilitate.* Vnde optime Eusebius Cæsariensis libro 7. de preparat. Euangel. capite 2. *Sicut domus (inquit) sine artifice, aut panis sine textente fieri non potest, ita neque universum hoc sine auctore.* Gregorius vero Nazianzenus oratione 2. de Theolog. exemplo vitur cytharæ, aut concentus eius ordinatissime ac pulcherrime constituti. Nam sicut is non posset intelligi sine aliquo auctore, vel artifice, ita neque huius universi ætatis constitutio sine Deo. Tandem rationem hanc insinuat Philosophus lib. 12. Metaph. c. 2. in illis verbis. *Quo namque pacto ordo erit, non existente aliquo perpetuo, separato ac permanente? Eamque latius prosequitur, cap. 10. ubi etiam vitur exemplo domus, & familiaræ recte ordinatæ & exemplo exercitus, qui sine duce ordinatus esse non potest. Eandem retigerat lib. 1. c. 3. & 4.*

Ut autem vis huius rationis magis perspicatur, amplius expendenda est. Dicere enim posset aliquis ex hoc effectu ad summum haberi, vnum esse omnium gubernatorem, non tamen conditorem. Deinde dicere posset, illum esse vnum non naturæ, seu entitatem, sed consensionem, ut si plures artifices ad vnum edificium construendum convenirent. Præterea hic discursus non habet locum in rebus pure spiritualibus, nam de illis nobis evidenter non constat quantam connexionem habeant, vel inter se, vel cum aliis rebus huius mundi visibilibus. Denique si quis fingat præ-

Sap. 13.

Psal. 18.
Iob. 36.

VII.

VIII.

En si nos
rationis
facile.

ter hunc mundum visibilem, esse alium, nullam connexionem cum hoc habentem, eiusque conditorem esse etiam increatum, ens distinctum tamē ab eo, qui hunc mundum condidit, ac gubernat, non poterit quidem prædicta ratiocinatione convinci: ergo ex effectibus quos non experimur, non satis possumus convincere esse vnicum tantum ens increatum, quod sit principium cæterorum omnium, quæ in rebus existunt siue in hoc mundo, siue in alio. Ex horum itaq; expositione videtur pendere dictæ rationis vis, ut vniuersè omnia entia comprehendat: & inter omnia vnum tantum primum, & aliorum fontem esse concludat: huiusmodi enim ens appellamus Deum.

Prima euasio refellitur, & emanatio totius orbis sensibilis ab vno efficiente ostenditur.

IX.

Ad primam igitur obiectionem vel potius euasione[m], in primis respondere libet verbis Lactantii libr. 1. de falsa religione capit. 2. Nemo est tam rudis, tam feris moribus, qui oculos suos in celum tollens, tamen si nesciat cuius Dei providentia regatur hoc omne quod cernitur, aliquam tamen esse non intelligat ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, constantia, utilitate, pulchritudine, temperatione: nec posuit fieri, quin id, quod mirabilis ratione constat, consilio maiori aliquo sit instructum. In quibus postremis verbis eleganter indicat, ex gubernatione recte colligi procreationem, quia non potest vniuersum gubernari, nisi ab eo, cuius consilio & potentia conditum fuit. Ideo enim mirabili modo & ratione constat, & mira rerum connexionem & successione[m] conservatur, quia à sapientissimo artifice ita instructum fuit, prout ad talem gubernationem & conservationem oportebat. Sic igitur ex connectione mutuaque operatione rerum vniuersi, non tantum colligitur vnus vniuersi gubernator, sed etiam effector.

Quod præterea declaratur breuiter discurrendo per omnes res, ex quibus hoc vniuersum constat. Et in primis de speciebus omnibus rerum generabilium & corruptibilium supra ostensum est, non posse existimari, quod à se habeant esse per solam successionem vnus indiuidui ab alio: sed necessarium esse ut vnaquæque species in aliquo indiuiduo ab aliqua superiori causa effecta sit. Quod saltem quoad ipsa composita & quoad formas materiales, sit evidens ex dictis in superiori sectione: quoad ipsam vero materiam non procedit ratio ibi facta: sumitur tamen probatio ex dictis supra de creatione Disputatione 22. scilicet quia esse à se, est maxima perfectio: ergo si hæc non conuenit formæ nec supposito substantiali, multo minus potest conuenire materię primæ.

XI.

Item, quia si nulla forma substantialis est ex se innata materię primæ absque vlla effectione, neque ipsa materia prima potest ex se habere actualem entitatem non receptam ab aliquo agente, quia natura sua postulat formam, & ab ea pendet: ergo non potest esse nisi in composito & sub forma, ergo non potest ex se habere esse, formam vero expectare ab agente. Patet consequentia, quia si ex se est, necessario est, etiam si agens nihil efficiat: posset autem agens nullam formam efficere, cum libere illam faciat, ut postea dicemus. Imo si materia ex se haberet esse, necessario esset æterna: agens autem extrinsecum non potuisset ab æterno formam aliquam rerum corruptibilium in illam inducere, nisi fortasse per infinitam durationem in eo conferuaret formam, quam ex æternitate in illam induxerat, ut patet ex dictis sectione præcedente: nullus autem sanæ mentis excogitare potest, autorem huius mundi inferioris (quicunque ille sit) necessitari ad inducendam in materia ab æterno aliquam certam formam, quam per infinitam durationem in ea conferuaret: neque vllus Phi-

losophus etiam ex his, qui existimant mundum esse ab æterno, finxit ita fuisse æternum hunc inferiorem mundum corruptibilem, ut in aliquo, vel aliquibus determinatis indiuiduis prius per æternitatem durauerit, quam inchoaret in illo fuerint generationes & corruptiones. Si ergo nulla forma determinatè sumpta necessario inest materię, ergo nulla necessario fit in illa ab agente, præsertim ex æternitate: ergo neque illa potest ex se habere esse necessarium, & æternum. Dices, orationem hanc procedere supponendo, materiam natura sua pendere à forma, quod tamen non est evidens. Respondeo, etiam seclusa rigorosa dependentia, hoc ipso quod materia natura sua postulat formam, & sine illa esse non potest nisi in statu maxime præternaturali (quod nemo negare potest) satis concludi, esse prorsus alienū à natura materię, habere esse à se, & expectare formam ab agente. Sicut in materia de anima recte docent Philosophi, non esse naturale animæ rationali esse ante corpus, quia natura sua postulat esse in corpore, quāvis à corpore non pēdeat: vnde licet extra corpus manere possit, est tamen tunc in præternaturali statu. Quo argumento recte etiam concluditur animam rationalem non habere esse ex se necessariū & æternum.

Ex his ergo recte colligitur res omnes sub celo contentas ab aliquo superiori autore esse procreatas. Vnde in primis fit, quatuor simplicia argumenta ab vno & eodem autore facta esse, ab eo scilicet, à quo ita sunt disposita & ordinata, sicut expediebat ad totius vniuersi conservationem & regimen. Nam sicut propter hunc finem creata sunt, id est, propter bonum vniuersi, & propter malorum etiam generationes, ut statim dicam: ita in ea proportione creata sunt, quæ illi fini esset consentanea: in proportione (inquam non tantum magnitudinis, sed etiam qualitatis & naturalis conuenientię, vel diuerſitatis, necessarium ergo fuit ut idem esset author omnium, alioquin non posset illa proportio & connectio sub vna intentionem cadere. Deinde etiam colligitur, eundem, qui fuit conditor elementorum, fuisse etiam non solum gubernatorem, sed etiam conditorem minorum, qui ex elementis generantur. Non est quidem necessarium, ut mista omnia fuerint à solo autore vniuersi immediate producta, imo, si id intelligatur de productione per propriam & immediatam creationem, non solum necessarium non est, sed neque etiam verum, nam etiā iuxta diuinam Scripturam de elementis prius creatis Deus mista produxit, quæ productio non potuit esse propriæ creatio, cum fuerit ex præsupposita materia. Quin potius etiam de elementis ipsis non constat omnia fuisse immediate creata, vel an vnū prius creatum fuerit, & reliqua postea ex illo formata, & licet illud prius sit probabilius magisque sacræ historię consentaneum, non tamen potest ratione demonstrari: nec refert ad id quod agimus, dummodo constet, vnum & eundem esse horum omnium autorem.

Si autem illud de mistis intelligatur hoc modo, & sub hac amplitudine, scilicet de productione siue per propriam creationem, siue ex alio corpore prius creato: adhuc distinctione & declaratione opus est, nam potest intelligi, vel de productione, quæ à solo Deo immediate fiat, vel quæ fiat per causas secundas. Rursus inter hæc mista quædam sunt ita imperfecta, ut possint ab occurrentibus causis generalibus fieri absque concursu causæ particularis, & eiusdem rationis, ad quam per se, & veluti ex instituto hoc minus pertineat. Atque hoc modo producuntur non solum mista, quæ propriè dicuntur imperfecta seu meteorologica, quæ in secunda regione aeris frequentius generantur, sed etiam metalla, quæ in visceribus terræ virtute Solis producuntur, & viuientia multa, & animalia imperfecta. Et de his omnibus non potest (ut existimo) alia evidenti ratione ostendi esse immediate producta à primâ causâ seu auctori.

re vniuersali, nisi illa qua in superioribus ostensum est primam causam concurrere immediate cum causis secundis, ad omnes actiones & effectus earum, quia non oportet ut prima causa maiorem adhibuerit concursum, cum in vniuersalibus causis creatis, vel in concursu plurium causarum sit sufficiens virtus ad hos effectus producendos cum generali concursu primæ causæ. Ad rem autem seu demonstrationem, quam intendimus, satis hic modus emanationis harum rerum ab eodem autore, à quo elementa facta sunt. Imo in rigore sufficeret demonstrare, hos effectus non habere alium primum autorem, qui sit ens increatum, præter eum qui elementa, & alias res vniuersi procreauit, siue ab illo immediate procedant, siue mediate, scilicet, quia proxima causa eorum effectuum, ab illo primo ente dimanauit.

Alia vero sunt mista adeo perfectæ, vt non possint immediate à cælo, vel aliis generalibus causis creatis fieri sine proprio ac determinato concursu causæ proximæ eiusdem rationis, sic enim homo non generatur, nisi ab homine, & leo à leone, & sic de aliis perfectis animalibus, & in quibusdam arboribus & plantis idem accidere videmus: non enim oritur triticum, nisi ex tritico, & in perfectis arboribus idem videtur experiri. In his ergo est multo euidentius, procreationem eorum reuocandam esse ad aliquem superiorem autorem, quia nec tota species potuit à se ipsa dimanare, aut ex se ipsa esse, vt supra ostensum est: neque in omnibus his causis visibilibus est sufficiens virtus ad introducendas huiusmodi rerum species in vniuerso. Quod autem harum rerum omnium idem primus sit author, siue inter se, siue cum elementis conferatur, constat ex connexion eorum inter se, siue ex ratione materiæ, siue in ratione efficiētis, aut finis. Ita enim sunt elementa constituta, vt ex eis possint commode hæc mista produci, aut nutriri, vel conseruari, adeo vt à suis etiam naturalibus locis aliquantulum immutata sint in mistorum commodum & vtilitatem. Et inter ipsa mista quedam aliis delectantur in cibum, vel alias vtilitates, & vniuersa fere seruiunt homini, propter quem proxime condita esse, intelligi potest, vel ex ipsis rebus, earumque diuersis qualitatibus, ac varijs proprietatibus hominum visibus accommodatissimis, quas proprietates à sua prima conditione receperunt: est ergo signum euidentius, hæc omnia non solum ab eodem autore gubernari, sed etiam condita esse. Quod etiam declarata ipsa vniuersi pulchritudo, ad quam sine dubio tam varia mistorum procreatio ordinata est: & tam ordinate disposita, vt non potuerit casu aut fortuito à diuersis authoribus ita fieri, sed ab vnico & vniuersali autore, qui hanc pulcherrimam vniuersi machinam intendebat.

Superest dicendum de corporibus cælestibus, quorum origo obscurior naturaliter esse videtur, eo quod incorruptibilia sint. Vnde multi ex Gentilibus perspicuum esse crediderunt, cælum non habuisse ortum, vt refert Iustinus in responsione ad quintam questionem Gentibus propositam. Verum tamen quod cælum etiam sit factum, ostendi potest in primis ex imperfectione eius: est enim cælum ens imperfectius homine: cum ergo homo non habeat esse nisi à superiori causa, quomodo existimari potest cælum ex se habere esse? Dices primo non satis constare, cælum esse imperfectius homine, nam multi existimant esse animatum anima intelligente. Respondetur, de propria animatione per informationem vix fuisse Philosophum aliquem, qui cælum animatum esse existimauerit, nullum enim vitæ indicium, aut opus in illo corpore inuenimus: nam illuminatio & influentia omnes naturales actiones sunt: motus autem localis per se solus, & maxime non progressus, nullum est vitæ indicium, cum ab imperio, vel natu ali, vel extrinseco fieri possit. Qui ergo cælum viuens aut animatum vocarunt, locuti sunt ra-

Tom. II. Metaphys.

tionem intelligentiæ mouentis cælum, quæ quia illi assistit, eoque quodammodo vitur ad agendum secundum quandam Metaphoram anima illius appellata est. Qui vero in sensu magis proprio id asseruerunt improbabili ter locuti sunt. Contra eum nihilominus, quia in ea sententia peristeret, non esse effecticæ ratio facta, sed tunc eodem modo esset de cælo quo de aliis intelligentis philosophandum, de quibus statim dicam. Atque eodem fere modo occurrendum est, si quis dicat hominem solum ratione animæ intellectuæ esse superiorem cælo, & de hac non satis constare esse factam: dicendum est enim satis constare intellectuam animam factam esse, tum generali ratione, qua id potest de intelligentis ostendimā cum anima sit minus perfectæ, quam intelligentiæ, hæc factæ sunt, multo magis ipsa, tum speciali ratione, quia cum ipsa sit forma corporis, & non tam sit propter se, quam propter totum compositum, nec naturaliter existere potest ante corpus, nec habere ex se esse, si ipsum compositum efficiente indiget, vt paulo antea declarauimus.

Tandem dicere potest aliquis: etsi corpus cælestes sit minus perfectum quoad gradum essendi, esse tamen perfectius in modo, cum incorruptibile sit, ideoque fieri posse, vt etiam in perfectione essendi à se superet hominem: licet in essentiali gradu superetur. Respondeo id esse impossibile, esseque longe diuersam rationem vnius & alterius attributi, nam res esse incorruptibilem, prouenire potest aut ex carentia contrarii, aut ex conditione materiæ, vel quadam rei simplicitate: vnde hæc proprietates non sepe indicat summā vel maximam essentialē perfectionem rei. At vero esse à se, & illa singularis necessitas essendi, quæ prouenit ex independentia ab omni efficiente causa, est manifestum indicium eminentissimæ cuiusdam perfectionis, non solum in modo, sed etiam in gradu ipsius esse, quia per hanc perfectionem magis distat ens à nihilo, seu à non ente, quam per quæcunque aliam, quæ ab hac præcedat. Item, quia tale ens minus habet potentialitatis, quandoquidem nec in potentia obiectiua esse potest. Accedatque tale ens sub alterius dominium non cadit. Vnde singulari ac supremo modo est [vt ita dicam] sui iuris, & nulli alteri subiectum. Quæ omnia sine dubio longe excellentiorem perfectionem indicant, & ideo fieri non potest, vt res inferior in gradu entis hanc perfectionem habeat, quam superior attingere non potest.

Atque hinc confirmatur hæc ratio sumpta ex imperfectione cæli: est enim cælum ens materiale, vel [vt extra omnem opinionem loquamur] corporeū, extensum, quantum, in qua proprietate, scilicet, quantitatis & extensionis convenientiam habet eiusdem rationis cum inferioribus corporibus, estque in potentia passiuā, saltem ad motum, & aliquas accidentales perfectiones, indigetque motu, saltem vt ad agendum in varijs locis applicari possit. Imo impotens est ad ita se mouendum & applicandum, nisi ab alio moueatur. Qui ergo credibile est, vt à se sit, quod & motu indiget, & à se illum habere non potest? tanta ergo perfectio, quando est esse ens indepēdens, & necessarium absque esse in potentia obiectiua plane repugnat enti habenti tot imperfectiones, quot in cælo conspiciuntur. Non est ergo cælum ens improdictum, sed factum.

Probandum vero vltius restat [similique hoc ipsi confirmabitur] habere eundem autorem sui esse, quem elementa ac cætera inferiora corpora habent, quod facile fiet, prosequendo & applicando discursum factum de connexion & proportionem horum corporum inter se. Est enim in primis euidentius, corpora cælestia inter se habere summam proportionem, & debitam subordinationem, non solum in figura, situ & loco, sed (quod maxime ad rem spectat) in motu etiam & influentia, prout necessarium vel

XVI.

XVII.

XVIII.

conueniens est ad stabilitatem, & bonum regimen totius vniuersi. Signum est ergo manifestum, & omnes celos fuisse ab eodem auctore conditos, & illud non esse aliud à conditore totius vniuersi, seu ab eo, qui elementa & cetera inferiora corpora creauit. Probatur consequentia quoad priorem consequentis partem, quia intelligi non potest, vel hanc eorum dispositionem & ordinem casu accidisse, vel celos prius fuisse ab aliquibus priuatis agentibus conditos: postea vero fuisse ita dispositos & ordinatos ab aliquo superiori agente, qui bonum totius vniuersi procurat. Nā & ipsa pulcherrima & aptissima varietas & dispositio celorum in magnitudine sicut figura & virtute, euidenter enarrat sapientiam conditoris, qui ex intentione alicuius finis, & vniuersalis commodi ita illos disposuit, & ipsa stabilitas & natura celorum satis declarat, non post naturam, sed cum ipsa natura accepisse eam dispositionem, præsertim quoad illas quatuor proprietates quas numerauimus, scilicet, magnitudinem, figuram & situm, & innatam vim influendi, nam de motu alia est ratio quia & necessario est posterior, saltem per instans & magis extrinsecus aduenit. Fabricator ergo vniuersi non est fingendus ad modum humanorum artificum, qui res aliunde subsistentes iuxta finem à se præstitutum coordinant: & ita rem artificiosam componunt: sed tanquam diuersus artifex, qui condendo celos, eis dedit naturam accommodatam tali dispositioni, & ordini, quem simul cum illis procreauit.

XIX.

Atque hinc ulterius facile persuadetur altera pars consequentis, scilicet, ob eandem rationem, & colligatio, em illorum superiorum corporum cum inferioribus, necessario fatendum esse eandem esse conditionem omnium. Quod præterea in hunc modum declaratur: duobus enim aut tribus modis intelligi potest constitutio vniuersi ex celis & corporibus sublunariis. Primo, quod celis iam existentes, aut ex se (quod iam improbatum est) aut ab aliquo efficiente, ipsi sua virtute & efficacia condiderint omnia inferiora, eaque conuenienter aptauerint ad huius inferioris mundi constitutionem, & conseruationem. Et hic modus est per se incredibilis. Primo, quia hic mundus inferior heri non potuit, nisi per creationem: nullum autem corpus potest habere naturalem vim creandi, vt in superioribus dictum est. Imo licet fingeremus, Deum prius creasse materiam, non potuissent celis ex illa statim producere omnia elementa ita distincta & disposita sicut natura eorum, vel vniuersi vtilitas ac pulchritudo requirit. Cum enim celis naturaliter agant, & quantum est ex se, eodem modo, si cum eadem propinquitate, vel distantia, & cum eodem discursu applicentur, non potuissent ex eadem materia ex se æque indifferenter tam varios, tamque ordinatos effectus efficere. Est itaque euident, hoc non fuisse opus solius naturæ, sed intelligentiæ habentis vim eminentissimam, & multiplicem quoad efficacitatem, & arbitrium operandi iuxta finem intentum. Deinde quia celis per se soli vix aliquid possunt efficere sine concursu inferiorum corporum: nam & debent præmittere lucem, vel aliam influentiam sibi proportionatam, & ad perficiendos effectus semper requirunt aliquam inferiorum causarum cooperationem. Cuius argumentum est quod Sol, qui inter omnia astra videtur efficacissimus, minime potest aut segetes procreare sine pluuia, & dispositione terræ aut aliquid simile per se solus efficere. Adde aliquos esse effectus in his inferioribus, qui non possunt à celis fieri sine vniuocis agentibus, vt supra visum est.

XX.

Alio tamen modo fingi potest, quod celis iam existentibus, & sic dispositis à sua efficiente causa aliud agens omnino distinctum, effecerit inferiorem orbem illumque disposuerit modo conueniente & accommodato, vt ab orbe superiori foueri & gubernari

posset. Et hic modus est etiam per se improbabilis: nam si intelligatur id factum esse, quasi ex conuentione & pacto vtriusque agentis, id pertinet ad secundam obiectionem statim tractandam. Si vero sit fermo (vt in dictis verbis significatur) auctorem celorum in illis ita creandis ab disponendis non respexisse mente & intentione sua ac commodum & utilitatem inferioris orbis, id est manifeste falsum, vt satis ex dictis constare potest: nam ipsa celorum dispositio & influenza proclamat illos fuisse conditos in ministerium cunctis gentibus, vt Scriptura loquitur. Quod etiam manifestant ordinatissimi motus eorum, qui vniuersi quadam diffinitate ita sunt mirabiliter distributi, vt ad omnem vsum inferiori mundo necessarium deseruiant, nimirum ad temporum varietatem, ad generationes & corruptiones rerum, ac denique, vt sunt in signa, & tempora, & dies & anni. Nec refert, quod hi motus additi sint celis post creationem eorum, & quod (vt est probabilis) fiant à motoribus distinctis & inter se, & à celorum conditore, quia nihilominus celi sunt conditi apti, & accommodati ad tales motus, vt declarat eorum figura, & influenza: signum ergo est, eo respectu & intentione fuisse conditos. Vnde, quamuis habeant suos proximos motores, non tamen independentes à primo conditore & gubernatore, & iuxta illius imperium, & intentionem mouentes, prout ad bonum totius vniuersi, & commodum vsum inferiorum corporum expedit. Optime igitur ac plane euidenter ex fabrica, & constitutione huius vniuersi, & colligatione, proportionem ac subordinationem partium eius, illatum est, vnum esse totius vniuersi auctorem.

Secunda euasio excluditur, & vera unitas primi auctoris totius vniuersi ostenditur.

Sed iam occurrit secunda euasio: nam duobus modis intelligi potest hæc unitas: primo per naturalem & simplicem unitatem eiusdem causæ. Secundo per aggregationem & consensionem plurium. Nos ergo priorem unitatem intendimus: est enim necessaria ad concludendum Deum esse: discursus autem factus, licet ostendat unitatem, non tamen videtur illam ita perfectam demonstrare. Præcipue enim fundatur in hoc: quod totum vniuersum per modum vnius ad æquati effectus, cadere debuit sub intentione vnius agentis: hoc autem verum esse potuit, etiam si concurrerent plura agentia quasi partialia, dummodo per modum vnius ad vnum effectum ad æquati efficiendum conueniant, sicut plures artifices ad vnum ædificium. Vt ergo hanc fictionem excludamus, & ex hoc effectu ostendamus veram unitatem primi agentis, in primis supponere oportet, huiusmodi causam necessario debere esse intellectualem, & infra à priori ostenderetur, & ex dictis de fabrica & dispositione vniuersi est euident, & ex vno effectu, homine videlicet, manifeste etiam concluditur, ac denique etiam iuxta illam fictionem est in primis necessarium: nam duæ causæ partiales cognitione carentes, & maxime si sint diuersarum rationum, non possunt per se & ex intentione conuenire ad vnum ad æquatum effectum producendum, nisi alicui superiori causæ subordinentur, cuius sint veluti organa aut instrumenta.

Vnde ulterius aduertendum est, duobus modis posse excogitari consensionem illam plurium causarum partialium ad concludendum vniuersum. Primo, quod omnes illæ sint subordinatæ vni superiori causæ, à qua esse receperint. Et hic sensus, licet falsam & erroneam doctrinam contineat, nihil tamen obstat aut refert ad rem quam nunc tractamus: nam iuxta illum sensum iam admittitur vnum tantum increatum ens, à quo cetera processerunt, & totus hic mundus primordialiter ab eo duxit originem, quod satis nobis

nobis est ad probandum Deum esse: illud enim primum ens Deum appellamus. An vero immediate per se ipsum mundum produxerit, vel per inferiorem causam sibi subordinatam vnam, vel plures, quod in predicto sensu tigitur, pertinet ad aliam questionem de creatione, quam in superioribus tractauimus, & iam nunc iterum occurrerit. Alio ergo modo intelligi potest, quod plures causae conuenerint ad producendum hunc mundum absque subordinatione, vel inter se, vel ad aliam superiorem, sed cum quadam æqualitate quoad independentiam in suo esse & agere, licet fortasse, quoad effectum productionem vna plus cõcurrerit, seu meliores etiam effectus effecerit, quã alia: necessario enim dicendum est aliam fecisse cõlum, aliam ignem vel aquam, aut alio simili modo. Et hic est sensus illius erroris qui sola declaratione absque alia impugnatione statim per se apparet improbabilis, atq; ridiculus, quia frustra & sine fundamẽto multiplicatur illa principia, & necesse est, quod libet illorum imperfectum esse & insufficiens ad suum effectum, vel alia esse superuacanea, & consequenter impossibilia.

Argumentor igitur in hunc modum: nam vel vnaqueque ex illis causis requirit consortium aliarum, quia ipsa est impotens absque aliis ad producendum totum vniuersum, aut quia, licet singulae possent producere totum & ex se essent in virtute æquales, nihilominus inter se effectum hunc partiri voluerunt. Si primum dicatur sequitur, primo quamlibet aliarum causarum per se sumptam esse valde imperfectam & limitatam in virtute. Vnde sequitur secundo esse etiam impotentem ad eum effectum, qui illi tribuitur: nam talis effectus non potuit, nisi per creationem fieri, verbi gratia, quod libet cœlum, & quod libet etiam elementum, quoad productionem totalem ac primariam includit: ostensum est autem in superioribus ad creandum per talem modum principalem causam, requiri virtutem simpliciter infinitam: ostensum etiam est, causam habentem virtutem principalem creandi, posse creare quicquid credibile est: in dictis autem causis dicitur esse virtus limitata, & ad vnum vel alium effectum definita: nõ est ergo illa virtus creatiua, ergo neque est sufficiens ad primam vniuersi productionem etiam ex parte, nisi prius supposita fuerit ad actionem eius creatio materiz. Quod si tota materia prius creata fuit ab aliquo agente, cum illa fuit concreta aliqua forma, quia materia nõ per se fit, sed cum toto quod creatur: ille ergo est primus vniuersi conditor, quem Deum appellamus.

Tercio sequitur ex illo errore, aggregatum ex omnibus illis causis esse finitum virtute, imperfectum sapientia, mutabile variis voluntatibus. Ex quo vltimus fit, providentiam & gubernationem vniuersi ab illo pendentem non posse non esse valde imperfectam, & in multis deficientem, valdeque alienam ab infinita sapientia & potestate, quã vniuersi fabrica & gubernatio satis indicat. Sequela declaratur. nõ in primis singule ex illis causis sint finitæ virtutis, nõ potest ex omnibus illis simul sumptis coalescere aliqua infinita virtus, nisi fortasse illæ partiales causæ dicantur esse infinite multitudine, quod quidem dici non potest de his, quæ actu produxerunt res vniuersi: nam cum hæ sint finitæ in multitudine, nõ potest causarum multitudo esse infinita, nisi dicatur, plures, vel etiam infinitas concurrere simul ad singulas res producendas: quod quam sit absurdum, & ridiculum, per se constat. Neque esset minus improbabile dicere, huiusmodi causas, potentes hoc modo producere res vniuersi, esse infinitas, etiam si non omnes actu operentur: nam vt omittam rationes communes, quæ contra hoc infinitum fieri possunt, item quod gratis & sine fundamento fingitur, si ex nulla operatione colligi potest: item quod nihil de seruis illa infinita multitudo ad condendum vni-

uersum, prout factum est, siquidem non tota illa ad ipsum concurrir: præter hæc (inquam) omnia, non est in toto illo definito aggregato causarum vis agendi infinita & ex omni parte perfecta, quia hæc perfectio magis consistit in intentione quam in multitudine.

Deinde potest similis discussus fieri de sapientia, quæ est potissima perfectio rei intellectualis, & commensurata perfectioni essendi: si autem virtus limitata est & imperfecta, etiam essentia: ergo etiam sapientia. Vnde posset facile de huiusmodi causis partialibus existimari, quamlibet earum multa ignorare & præsertim futura, quæ pendet ex aliorum voluntatibus. qualis ergo posset esse providentia ab huiusmodi causis proueniens, etiam si fingantur omnes simul inter se consilire, & sese mutuo iuuare, & altera alterius imperfectionem, & imbecillitatem supplere? Quid dicam de earum voluntatibus? essent enim plane mutabiles, cum essent finitæ: facile ergo possent inter se dissentire, & vna agere præter, aut contra voluntatem alterius. Vnde recte ad rem, de qua agimus, dixit Iustinus Martyr oratione exhortatoria ad Gentes. Principatum plurium bellis & dissidiis esse expositum: vnius vero imperium esse ab his incommodis liberum. Et in eadem sententiam dixit Athanasius in oratione contra idola. *Vbi princeps non est, ibi disturbatio nascitur, vnde concluditur, quod multitudo Deorum, nullitas est Deorum.* Et Cyprian. li. de idolorum vanitate. *Ad diuinum (inquit) imperium etiam de terris mutuemur exemplum. Quomodo vnquam regni societas, aut cum fide caput, aut sine cruore desit?* Et Plato in Politico vltra medium, multorum administrationem omnibus in rebus debilem, & infirmam esse dixit. Propter quod ex Aristotelis 8. Ethico cap. 10. & omnium Philosophorum sententia monarchicum regimen cæteris omnibus præfertur. Propter quod merito idem Arist. lib. 12. suæ Metaphysicæ ita concludit: *Entia nolunt male gubernari. Non est bonum pluralitas principatum.* Vnus ergo princeps. Esset igitur imperfecta valde vniuersi gubernatio, & providentia, si ex multis capitibus, multisque voluntatibus finitis & mutabilibus pederet sine subordinatione ad supremam quandam potentiam summam sapientiam & voluntatem immutabilem, ac summe bonam.

Adde quod res vniuersi ita sunt inter se dispositæ & connexæ, vt aliæ aliis omnino indigeant, vel ad suam conseruationem, vel ad suas actiones peragendas, omnes etiam ita intendunt totius vniuersi integritatem & conseruationem, vt propria commoda interdum deferant propter illam tuendam, vt aqua accedit ad replendum vacuum & terra præter suam naturalem conditionem, altiore locum occupat, quã aqua, vt est magis recepta sententia. Quod si (vt alii volunt) aqua simpliciter eminet, illud est mirabilius quod semper continet tumentes fluctus suos, ne terræ pulchritudinem omnesque eius habitatores obruat. Quæ ergo ex illis partialibus causis erit sufficiens ad suum proprium effectum tuendum ac conseruandum? Nulla sane. Sed oporteret mistorum vel animalium auctorem rogare aquarum dominum vt ipsas contineat, ne suos effectus destruant: & ad hunc modum vnaqueque postularet auxilium alterius, vt suum effectum tueri aut conseruari posset. Atque similia incommoda & absurda excogitari facile possunt, quia reuera id, quod ex multis imperfectis coalescit non potest nõ esse imperfectum. Igitur tam mirabilis structura & diuersarum rerum mirabilis compositio & ordo sine vno supremo architecto contempi non potest.

Quod si quis alteram partem dilemmatis supra positi eligat, & dicat, esse quidem plura prima principia rerum vniuersi, singula tamen per se sufficere ad totum gubernandum, & virtute ac potestate iohæ æqualia, &c. Contra hoc in primis est, quod sine fundamento dicitur huiusmodi causas diuini

XXV

XXVI

XXVII

se inter se vniuersi productionem per partes, nam ex quo effectu id colligitur vel, si non colligitur, quis hoc reuelauit? Rursus rationes factæ absolute concludunt, esse necessariam vnam adæquatam causam per se intendentem, totum vniuersum, eiusque commodis attendentem & non sufficere causas partiales siue tales sint ex impotentia, siue ex voluntate. Præterea contra eum qui hoc fingeret, sufficiens ratio esse deberet, quod superflue, & sine rationabili motiuo tot principia introduceret. Nam, si vnaquæque ex illis causis sufficiens ponitur ad producendum & gubernandum totum vniuersum, prout nunc est, & secundum omnem perfectionem, quæ in eo desiderari potest, quid est, cur plures huiusmodi primæ causæ esse finguntur? aut ex quo effectu talis multitudo inueniri aut credi potest? Fortasse quis respondeat talem multitudinem non poni propter effectus seu quia ad talem ac tantum effectum sit necessaria, sed quia per se pertinet ad rerum perfectionem, ut res adeo perfecte multiplicentur. Sed contra: nam potius vnitatis & singularitatis illius naturæ pertinet maxime ad perfectionem eius & aliorum. Quod ex professo probandum est infra tractando de vnitatis Dei, & attingetur etiam in posteriori puncto huius sectionis. Et nunc declaratur breuiter, prosequendo considerationem illius primi entis sub ratione causæ, & secundum habitudinem ad hunc effectum adæquatam, qui est totum vniuersum, in qua consideratione, & ratione nunc insistent. Igitur si hoc vniuersum haberet plura prima principia, nullum illorum haberet perfectum dominium in totum vniuersum & consequenter nullum eorum posset perfecte illud gubernare: nam si vnum eorum vellet aliquid corrumpere vel annihilare, altero nolente non posset, quia ab illo solo posset sufficienter conseruari. Et similiter si vnum eorum vellet aut ventos, aut pluias excitare, altero resistente non posset, quia essent ut minimū equalis virtutis, & sic de aliis: igitur ad perfectionem talis causæ ut causa est, & sui effectus domina, & ad perfectam eiusdem effectus gubernationem spectat, ut tales causæ inter se æquales non multiplicentur. Hinc Aristoteles duodecimum librum suæ Metaphysicæ recte conclusit verbis paulo antea citatis. Hinc etiam est illud vulgatum Homeri libro secundo Iliados:

Multos imperitare malum est: Rex vnus esto.

Vnde recte Lactantius libro primo de falsa religione capite tertio, primum improbat multitudinem principum & gubernatorum vniuersi, qui inter se partiantur officia, quia necesse est, eos imbecilles esse, siquidem singuli sine auxilio reliquorum tantis molis gubernaculum sustinere non possent. Deinde probat: non posse plures tales esse, qualem nos volumus vnum, quia singulorum potestas (inquit) progredi longius non valebit occurrentibus sibi potestatibus cæterorum: necesse est enim, ut suos quisque limites aut transgredi nequeat, aut si transgressus fuerit, suis alterum finibus pellat: & Hieronymus epistola quarta ad Rusticum, variis exemplis tam naturalibus, quam politicis ostendit non posse regnum duos capere, & potestatem impatientem esse confortis.

XXVIII. Solum posset quis excogitare & dicere, hoc esse verū in his, qui possunt habere repugnantes voluntates: hos autem mundi gubernatores aut procreatores habere illas omnino concordēs. Qui autē sic existimat, ut perfectum dominatū aut regimē vniuersi tueatur, cur non potius vnam tantum voluntatem intelligat a qua omnia pendeant & gubernentur? Nā ut recte dixit D. Thom. 1. p. q. 103. a. 3. Illud quod per se vnam est, potest esse causa vnitatis conuenientius, quam multi vni, vnde multitudo melius gubernatur per vnum quam per plures. Deinde aut illæ voluntates essent concordēs ex necessitate naturæ, aut ex libera consensione. Primum intelligi non potest, nisi voluntates illæ ca-

reant libertate, & semper ex necessitate naturæ operentur, quod de primo principio sentiri non potest, ut infra ostendam. Assumptum vero patet, quia vniuersi voluntas est libera, & neutra in alteram efficaciam habet, sed vtrique est absoluta & independens, quia necessitate naturæ fieri potest, ut quod vna vult, velit altera? Multo vero minus id esse potest certum & infallibile per liberam consensionem, quia non est maior ratio cur vna alteri consentiat, quam ex conuerso: neque cur vna incipiat, & altera obsequatur: erit ergo veluti casu eueniens talis concordia, & eadem ratione posset sæpe interuenire discordia.

Occurritur tertiæ obiectioni, & agitur de causa efficiente intelligentiarum.

Quæ hæcenus diximus, euidenter (ut existimo) procedunt de illo primo ente, quod est causa huius vniuersi visibilis, quod nos experimur, & idcirco facile possumus ex illo philosophari & discurre, sed tunc occurrit tertia obiectioni, quia ex hoc effectu & vnitatis vniuersi probare non possumus intelligentias & res spirituales non habere esse à se aut esse creatas ab eodem autore, à quo vniuersum factum est. Quia ex effectibus vniuersi visibilis ostendere non possumus, intelligentias aut factas esse, aut habere aliquam connexionem cum cæteris in rebus vniuersi, ratione cuius concludatur ab eodem autore factas esse, à quo vniuersum, seu corpora caelestia. Accedat quod ob hanc causam nonnulli ex Philosophis senserunt intelligentias esse per se entia necessaria & à nullo fuisse productas, quam sententiam multi & Arist. & Commentatori attribuerunt, ut Greg. in 2. d. 1. art. 1. qui tamen non aliter de intelligentiis, quam de cælis senserunt, ut dicemus.

Ad hanc difficultatem dicendum est, aliud esse querere absolute & simpliciter, an intelligentia sint entia ex se necessaria & dependentia ab alio in suo esse, & quid absolute possit circa hoc demonstrari ratione naturali: aliud vero esse inquirere, quid ex effectibus, quos in vniuerso experimur, possit circa hoc immediate colligi & hæc questio posterior tantum est, quæ ad efficaciam præsentis rationis spectat. Vbi primū inquirendum esset an ex effectibus naturalibus possumus cognoscere esse aliquas substantias separatas, vel superiores rebus omnibus sensibilibus præter vnā partem, quam necessariam esse ostendimus ad huius mundi visibilis productionem & gubernationem, & deinde vnde sint, seu quam originem habeant. Etenim si nulli sunt effectus in natura, ex quibus tales substantiæ cognoscantur, non poterit in effectibus immediate elici an sint productæ, vel improductæ. Demū enim esse aliquas substantias huiusmodi, quæ nullam in corporibus operationem habeant, quam nos experiamur: quo modo ergo poterimus nos ex effectibus immediate elicere, an tales substantiæ sint ab vna prima substantia, necne, & an sint æquales illi, vel inferiores? Adde semper immediate, quia ex proprietatibus Dei, quas ex effectibus eius eliciamus, possumus nos postea ratiocinari an tales proprietates sint ita propriæ vniuersi substantiæ, ut sint incommunicabiles aliis, & hoc modo mediate quidē ex effectibus, proxime autē à priori demonstrari fortasse potest, si sunt aliæ intelligentiæ præter primam illas esse effectiue à primā, illamque solam esse à se: de quo dicemus in seq. sect.

Igitur generalis questio, An tales substantiæ sint, postea ex professo tractanda est in propria disputatione, quam de illis instituemus: nunc breuiter dico, Ex solis effectibus, quos nos experimur, non satis euidenter ostendi illas esse, quod si hoc aliquo medio Metaphysico probandum est, potius erit ex causa earum, quam ex effectu: atque ita eo modo, quo demonstratur eas esse, simul demonstratur habere esse receptum.

receptum à primo ente. Rursus assero, ex effectu seu motu physico fieri aliquam coniecturam, quod huiusmodi substantiæ sint in rerum natura, eo quod moueant celestes orbes, illam tamen solum esse probabilem rationem non demonstrationem, vt infra ostendam. Tandem dico, eo modo quo possunt hæc substantiæ ex effectibus inuestigari, non cognosci vt ex existentibus, sed vt habentes originem effectiue ab eadem prima causa, quæ vniuersum produxit. Et hoc modo est probabile, Aristotelem, & alios Philosophos cognouisse intelligentias esse effectiue à Deo. Ita enim sensisse Aristotelem indicat D. Thom. in 2. d. 1. q. 1. & lib. 8. Physic. & 12. Metaphysic. & Scotus in 2. d. 1. & quod lib. 7. circa finem, probantque ex professo Soncinas, 12. Metaph. q. 16. lauel. q. 28. Caiet. de ente & essent. capit. 5. q. 10. vbi magis directe probat hanc fuisse sententiam Commentatoris. lauellus autem eximat potius Commentatorem in hoc errasse, & diuersum ab Aristotele sensisse, quod non multum refert, ex discursu tamen & ratione, quam statim subiicimus, fortasse constabit, quid horum verius sit. Auicenna etiam 9. suæ Metaph. capit. 4. expresse ponit omnia tam corporalia, quam immaterialia manasse à primo ente, non tamen immediate, sed primam intelligentiam fluxisse immediate à Deo, & à vltima intelligentia manasse secundam, & sic vltimam, à qua vniuersum immediate factum est, quam doctrinam constat esse Platoniam, & fere eadem habetur nomine Aristotelis in lib. 3. de secretoriis parte diuinæ Sap. cap. 2. Ille tamen modus emanationis sicut omnino falsus est, vt ex dictis superioribus de creatione facile constat, ita etiam nullum habet indicium in omnibus effectibus, aut motibus, quos in celis, vel elementis, aut in nobis ipsis experimur, & ideo omittenda nunc est illa doctrina, de qua iam supra dictum sæpe est, & aliquid in sequentibus dicemus.

Probatur ergo assertio posita, quia in vniuerso nullus est effectus aut motus, ex quo colligere possumus intelligentias esse, præter motus celorum: sed hic effectus eadem certitudine aut coniectura, vel probabilitate, qua indicat intelligentias esse, indicat eas vt subordinatas, atque adeo vt effectas ab eodem vniuersi auctore, ergo. Maior constat, tum ex Aristotele 8. Physicor. & 12. Metaphysic. vbi ex motu celi ascendit ad intelligentiarum contemplationem, neq. alibi vnquam adinuenit aliam viam ostendendi esse in mundo hoc genus entium, & eum fere imitati sunt posteriores Philosophi, tum etiam quia discurrendo per omnes effectus vniuersi, nullus est ad quem necessarium sit hoc genus entium. Nam ad productionem totius vniuersi, tam quoad simplicia corpora, quam quoad species mistorum perfectas sufficit virtus primi auctoris, ad alterationes vero, generationes & corruptiones, & elementorum mutationes sufficit virtus causarum secundarum proximarum & vniuersalium, seu celestium cum generali concursu primæ causæ. Ergo si in re aliqua possunt hi effectus pendere ab intelligentiis, solum est in quantum pendent à motu celi, & eo mediantè à motore celi.

Solum videntur esse quidam effectus, quos in se ipsis homines experiuntur, possuntque dici morales potius quam Physici, quia non pertinent, neque ordinantur ad Physicas generationes, & alterationes quæ in vniuerso fiunt, sed ad mores hominum. Huiusmodi autem sunt interiores locutiones vel motiones, quibus ad bonum, vel malum inducimur, quas ab aliqua superiori causa, vel spiritu prouenire manifesta fere experientia notum est, & sæpe etiam contingit, huiusmodi locutiones vel apparitiones esse visibiles, de quibus etiam apud Philosophos multa inueniuntur, qui hos spiritus interdum genios, interdum demones, & Deos appellant. Verum tamen hic effectus, vel nō satis ostendit esse superiores spiritus

distinctos ab animis hominum, & à causa prima, vel si illos indicat, simul indicat eos esse creatos. Primum enim non est omnino euident, hos interiores motus, vel locutiones ab extrinseco agente intellectuali proxime prouenire, & non potius ab interna vt ipsi animi, mediis obiectis quæ illi occurrunt. Deinde quamuis demus tales esse interdum huiusmodi motus, vel taliter fieri vt si recte perpendantur, satis ex eis intelligi possit, ab extrinseco spiritu prouenire, nihilominus si effectus est bonus, potest esse immediate à Deo, & ita frequenter accidit in internis motibus & locutionibus: nam quod hæc interdum proueniant à bonis angelis, magis doctrina reuelata, quam experientia nobis constat. Quod si aliquibus Philosophis hoc innotuit fortasse, aliqua traditione, aut communicatione cum fidelibus eorum temporum, v.g. Hebræis, id fuerunt assecuti, fortasse ex insufficiente reuelatione ipsorummet angelorum. Quæ cognitio pertinet ad disciplinam, & fidem quandam humanam, potius quam ad inuentionem & scientiā ex effectibus, de qua nunc agimus. Si vero effectus est malus seu inducens ad malum morale, vel ad deceptionem, sic non potest esse immediate à Deo, qui summe bonus est, non tamen est euident non posse esse ab spiritibus humanis separatis. Et licet demus interdum talem esse effectum, vt satis ostendat esse à superiori, & efficaciori spiritu, tamen simul indicat, illum spiritum esse creatum: nam cum malus sit, mutabilis erit, & à bono deficiens, quia malum nihil est nisi defectus boni, vt supra ostendimus: nihil autem est mutabile & defectibile nisi quod creatum est, sunt ergo illi spiritus creati. Ex ipsa item malitia talium spirituum potest fieri optima deductio, quam sæpe indicat. Augustinus agens contra Manichæos: nam si isti spiritus mali efficiuntur deficiendo à bono, hoc ipsum indicat bonam eorum naturam: non enim esset illis malum à bono deficere, nisi ipsa natura bona esset, non autem potest esse summum bonum alioqui nō posset à bono declinare, ergo est bonum per participationem: ergo est effectiue à summo bono. Omisso igitur hoc morali effectui, qui ad Physicam vel Metaphysicam considerationem non spectat, ex effectibus naturalibus nullus est, qui ad aliquam intelligentiarum cognitionem nos inducat, nisi celi motus.

Supereft probanda altera propositio assumpta, videlicet, sicut ex hoc effectu colligimus intelligentias esse, ita etiam colligendum esse eas esse à conditore vniuersi. Primo quia non minus pertinent ad constitutionem huius vniuersi, quam ceteræ res quibus constat, quandoquidem sine actione earum, neque mundus hic naturaliter conseruari posset, neq. in eo esse possent generationes & corruptiones: ergo à quo est totum, est hæc etiam pars vniuersi. Secundo quia intelligentia mouens cælum ita mouet, sicut ad bonum vniuersi expedit, & propter hunc finem in ea motione perpetuo & sine variatione perseverat: ergo signum est ab eodem conditore esse ad hunc finem procreatam, & ad hoc munus destinatam. Rursus hoc etiam est signum, intelligentiā hanc mouere propter finem intentum ab auctore vniuersi, & consequenter mouere propter ipsummet auctorem vniuersi, id est, vel vt eius imperio obsequatur, vel vt ei ministret seu cooperetur ad consequendum finem ab ipso intentum, vel ei in agendo, & benefaciendo assimiletur: ergo signum est hæc intelligentiam esse subordinatam ipsi primæ causæ, & ab ea pendere, & consequenter ab illa factam esse. Atque hunc discursum significauit Philos. 12. Metaph. tex. 36. cum dixit, vnum esse motorem immobilem, à quo omnes alie intelligentiæ pendunt: quia omnes pertinent ad ordinem vniuersi atq. ita omnes mouentur à primo motore, saltem vt à fine appetibili, ipse autem est mouens immobile.

Dices hinc solum haberi, ceteras intelligentias

respi-

respicere primam ut finem, non vero ut efficientem. Respondetur, ex causa finali colligi efficientem, quia quidquid habet finalem causam, etiam efficientem habet, ut in superioribus dictum est, & infra iterum occurrer. Deinde dicitur, iuxta discursum, quem in tota hac ratione prosecuti sumus, ex connexionione harum intelligentiarum cum vniuerso colligi dimanationem earum ab eodem authore, à quo manauit vniuersum. Non est enim existimandum, authorem vniuersi non potuisse illud condere integrum, & omnibus suis causis absolutum, inter quas hæ intelligentiæ obtinent locum valde præcipuum. Neque etiam est verisimile post celos conditos, aliunde quali eoque esse ministros quibus ad illos mouendos vteretur, & non potius propria vi & facultate eos de non esse ad esse sicut celos ipsos perduxisse, cum non sit in vno maior quam in altero difficultas, denique quia si intelligentiæ essent entia tam necessaria ex se sicut Deus, non essent sub dominio eius, & consequenter nec subderentur imperio eius, quo modo ergo posset Deus efficaciter eis uti ad ministerium vniuerso necessarium? Igitur ex huiusmodi ministerio recte colligitur, has intelligentiæ esse creaturas auctori vniuersi subiectas, & ab eo productas.

Respondetur quartæ obiectioni.

xxxv.

Quarta obiectione erat, quia præter hoc vniuersum existimari potest esse aliud factum ab alio primo ente non facto. Cui responderet fortasse Philosophus, impossibile esse dari aliud vniuersum propter rationes quas habet in 1. de celo cap. 8. & 9. Verumtamen illæ rationes nullius momenti esse debent apud Philosophum Christianum, non est enim dubium, quin potuerit Deus plures mundos efficere, quos si fecisset, in eis clare deficerent omnes Aristotelis coniecturæ, quibus concludere vult, vel in hoc vniuerso esse totam materiam ex qua possint simplicia aut mixta corpora constare, vel non posse elementa huius vniuersi quæta in suis locis manere, si aliud vniuersum existeret. Nihil tamen efficit, nam in primis posset esse aliud vniuersum constans ex corporibus simplicibus specie diuersis, vel quoad species seu formas, vel etiam (quod minus certum est) quoad genus Physicum, seu materiam primam. Deinde quamuis non constet esse aliam materiam præter eam, quæ est in hoc vniuerso, quia nullum nobis est indicium alterius materiæ, ideoque nullus Philosophus possit affirmare illam esse: re tamen vera, & [ut sic dicam] positue, nullum est medium ad demonstrandum totam materiam rerum corporalium quæ est in rerum natura, esse in hoc vniuerso. Tandem, quod attinet ad loca, vel motus elementorum, cum hæc sumenda sint ex naturali ordine ipsorum corporum inter se, corpora vniuersi cuiusque mundi (si duo essent) in suis locis quæta manerent, & ad saluandum inter se debitum ordinem naturaliter mouerentur: corpora vero distinctorum mundorum non haberent inter se ordinem, & ideo neutrum appetere sub alio, vel supra aliud esse. Dicendum est ergo quod is, qui ad vitandam vim rationis factæ alium orbem esse confingeret, nihil sane diceret impossibile, seu implicans contradictionem: temere autem (ut omittam errorem contra fidem) affirmare id, quod nulla ratione vel coniectura in suspicionem venire potest, & ideo euersione illâ non esse Philosophicam. Fateor tamen ex hac & præcedente obiectione conuinci, discursum factum ad probandum tantum esse vnum ens improductum, & reliqua omnia entia ab illo facta esse, non concludere absolute de omnibus entibus, sed de illis tantum, quæ in humanam cognitionem per discursum seu Philosophiam naturalem cadere possunt, & ideo ut ratio vniuersæ concludat necessario adhibenda est ostensio à priori, quam secundo loco promissimus, & in sequent. sect. persequemur.

SECTIO III.

Utrum aliquo modo possit à priori demonstrari, Deum esse.

De altero modo probandi propositam veritatem dicamus, supponendum est simpliciter loquendo, non posse demonstrari à priori Deum esse, quia neque Deus habet causam sui esse per quam à priori demonstretur, neque, si haberet, ita ex se & perfecte à nobis cognoscitur Deus, ut ex propriis principiis (ut sic dicam) illum assequamur. Quod sensu dixit Dionysius capite septimo, de diuinis nominibus, nos non posse Deum ex propria natura cognoscere. Quamquam vero hoc ita sit, nihilominus possumus à posteriori aliquod de Deo demonstratum esse possumus ex vno attributo demonstrare à priori aliud, ut si ex immensitate v.g. concludamus localem immutabilitatem. Suppono enim ad rationandum à priori modo humano sufficere distinctionem rationis inter attributa.

Resolutio questionis.

Ad hunc ergo modum dicendum est, demonstrato à posteriori Deum esse ens necessarium & à se, ex hoc attributo posse à priori demonstrari, præter illud non posse esse aliud ens necessarium & à se, & consequenter demonstrari Deum esse. Dices, Ergo ex quidditate Dei cognita, demonstratur Deum esse, quia quidditas Dei est quod sit ens necessarium & à se, hoc autem plane repugnat, quia quæstio quid est, supponit quæstionem an est, ut recte ad hoc propositum notauit D. Thomas 1. part. quæstion. 2. articulo secundo, ad secundum. Respondeo formaliter ac proprie loquendo, non demonstrari esse Dei per quidditatem Dei ut sic, quod recte argumentum probat, sed ex quodam attributo quod re ipsa est essentia Dei, à nobis autem abstractius concipitur ut modus entis non causati, colligi aliud attributum, & ita concludi illud ens esse Deum. Vnde ad concludendum hoc modo esse Deum sub ratione Dei supponitur esse probatum dari ens quoddam per se necessarium, nimirum ex effectibus eius & ex negatione processus in infinitum. Atque ita, quod primum de hoc ente probatur, est esse, deinde esse ab intrinseco necessarium, hinc esse vnicum in tali ratione ac modo essendi, ideoque esse Deum. Acque in hunc modum prius aliquo modo definitur quæstio an est quàm quid est. Quamquam, ut supra dicebam, in Deo non possunt omnino seungi hæc quæstiones, eo quod & esse Dei sit quidditas Dei, & proprietates illius esse, quibus ostendi potest illud esse proprium Dei, constituent (ut ita loquamur) ipsam quidditatem & essentiam Dei.

Cur ens per se necessarium non possit esse nisi vnum: Ostensio prima.

Est autem difficile ex eo quod datur vnum ens necessarium à se, & ex se, efficaciter deducere non posse habere aliud simile in ea proprietate. Soncinas 12. Metaph. quæst. 17. id probat hac ratione. Quia esse conuenit per se primo enti improductum, sed non potest per se primo conuenire duobus, ergo non potest esse nisi vnum ens improductum. Maior videtur per se nota, quia ens improductum non habet esse per accidens, sed essentialiter, neque habet esse per aliud, cum sit omnino independens ergo esse illi conuenit per se primo. Minor autem patet, qui illud dicitur conuenire alicui per se primo, quod ei conue-

conuenit adæquate, ita ut illi semper ac per se conueniat, & nulli alteri nisi illi, vel ratione illius, aut mediante illo. Vnde primò Postter. textu. 11. prædicatum per se primo conueniẽs, vniuersale vocatur, quia nõ per aliud, & adæquate conuenit. Hic discursus sumptus est ex D. Th. 2. cont. Gent. c. 15. licet diuersis terminis ipse utatur dicens, esse conuenire Deo secundum quod ipsum res tamen eadem est, vt constat ex Arist. loco citato.

Videtur tamen in primis in hac ratione peti principium: cum enim dicitur esse conuenire Deo per se primo, illa particula, primo, sumi potest aut negatiue, aut positue: priori modo sensus est, Deo ita conuenire esse, vt nulli alteri prius conueniat. Et hoc modo est per se euidentis propositio, supposito quod Deus sit ens esse per essentiam, & in hoc tantum sensu probatur illa propositio ratione facta, scilicet quod Deus habet esse, non per accidens, neque per aliud. Tamen in hoc sensu non sufficit illud principium ad inferendum nullum aliud ens habere esse ex se, quia etiam non prius, tamen æque primo posset habere esse. Posteriori ergo modo accipiendum est illud principium, & sensus erit, Deo conuenire esse prius quam omni alio enti, ita ut nulli conueniat æque primo. Et hoc modo petitur principium in illa ratione: hoc enim ipsum est quod inquirimus: nec propositio illa in eo sensu satis probatur superiori discursu. Nam ex eo, quod Deo conueniat esse, non per accidens, neque per aliud, ad summum inferri potest nulli alteri conuenire prius quam ipsi, non vero quod ei prius conueniat quam cæteris. Dicitur fortasse principium illud alium in priori sensu: in altera vero propositio ne subsumi & probari, id quod conuenit alicui per se primo hoc modo, non posse alteri conuenire, nisi per ipsum.

Contra hoc vero obiicitur secundo ac præcipue, quia in omnibus illis terminis, scilicet conuenire per se primo, ac per aliud, videtur committi magna æquiuocatio. Duobus enim modis potest aliquid conuenire multis per aliud prius: vno modo realiter, & per veram causalitatem effectiuam, vt lucere, exempli causa, dici potest conuenire per se primo Soli inter omnia alia: alio modo secundum rationem tantum absque Physica causalitate, sed Metaphysica tantum ratione, quo modo risibile conuenit per se primo homini, & per ipsum Petro & Paulo. Si ergo in præsentia propositio illa subsumpta, sumatur hoc posteriori modo, vt re vera sumitur ab Arist. in Posterioribus, est quidem vera, & recte probatur ratione ibi facta, non tamen est ad rem, quia hic inquirimus de emanationem effectiuam vniuersis ab alio, vnde in proportionali sensu negari posset prior propositio, vt iam dicam. Si autem illa propositio sumatur in priori sensu, falsa inuenitur, vt patet in dicto exemplo de homine, vel in illo de triangulo, quod Aristoteli affert: nam, licet habere tres angulos æquales duobus rectis, per se primo conueniat triangulo, non conuenit per illum effectiue isoscheli. Atque ita, qui crederet esse duo entia improducta diceret quidem secundum rem vtriq; conuenire per se primo esse, quia neutri per alterum, neque vtriq; per aliud effectiue, & hoc modo non esse inconueniens vt idem prædicatum duabus rebus conueniat per se primo, quia non est necessarium vt tale prædicatum sit vniuersale, vel adæquatum respectu omnium, & singulorum, quibus dicto modo per se primo continetur. Secundum rationem autem negaret, qui sic opinaretur, quod esse conueniat per se primo Deo vt Deus est, seu vt tale ens est, sed enti improducto vt sic cuius ratio (posita illa hypothesi) secundum intellectum abstraheret ab hoc vel illo ente improducto, & per illam secundum eandem distinctionem rationis contineretur esse huic, vel illi enti improducto. Vnde cum in illo discursu dicitur, Deo non conuenire esse per aliud, si intelligatur id est, per causam efficientem, ve-

rum est, & recte probatur ex eo quod est ens improductum, si vero intelligatur, id est, non per aliam rationem abstractionem secundum præcisionem intellectus, sic negabitur illa propositio ab eo qui posuerit duo entia improducta: nec in eo sensu probari potest ex discursu facto.

Et declaratur amplius difficultas, nam vt ratio æqualiter & sine æquiuocatione procedat loquendum est de esse & ente, seu eo quod est cum proportionem. Aut ergo est sermo de tali determinato esse quod est in re, aut de esse vt sic secundum rationem abstractionem. Priori modo verum est hoc esse particulare quod est in Deo, per se primo conuenire Deo vt Deus est, & adæquate conuenire illi, & formaliter in nullo esse nisi in ipso, seu in eo supposito, quod est Deus, participatiue autem in nullo esse nisi per ipsum. Ex hoc autem inferri non potest efficaciter, nullum aliud esse posse alteri ente conuenire per se primo, nam potest cogitari aliud realiter distinctum ab esse Dei, & non participatum ab ipso. Neque apparet quomodo ex dicto discursu hoc probetur impossibile. Si vero sit sermo de esse vt sic, & abstractionem secundum rationem, sic negabitur, subiectum seu quasi subiectum eius, cui adæquate comparatur ac per se primo conuenit posteriori scilicet, esse hoc ens singulare, quod appellatur Deus, quia non est necesse, vt communis ratio per se primo dicatur de re singulari. Vnde si esse abstractionem sumatur, vt est Analogum quoddam ad esse improductum & productum, non videtur per se primo conuenire Deo aut enti improducto, sed enti vt sic, vt est etiam quoddam Analogum ad ens per essentiam & participatum. Si autem minus abstracte sumatur esse pro esse improducto, sic iam dicitur esse quid commune secundum rationem, & ideo nõ comparari per se primo & adæquate ad hoc ens quod est hic Deus, sed ad ens improductum, quod etiam ponitur esse commune secundum rationem ad plura entia improducta, imo & vniuersum si consequenter procedatur iuxta illam hypothesin. Quæ licet sit falsa, & similiter falsa sint quæ ad illam consequuntur, tamen hoc ipsum non videtur posse conueniri illo discursu, cuius efficacitatem inquirimus.

Dicitur forte in ea ratione supponi ens esse Analogum, & ideo ipsum esse non posse reduci ad rationem communem cui per se primo conueniat, sed ad re aliquam singularem, & inde consequenter inferri, non posse per illam conuenire aliis formaliter & secundum rationem: ideoque recte concludi conuenire per illam effectiue. Idem dici potest (quod fere in idem redit) rationem illam supponere in Deo non posse abstrahi rationem quali genericam, & specificam communem, & particularem, & ideo perinde esse, quod aliquid conueniat Deo vt tale ens est, vel vt ens improductum est. Verum tamen hæc responsio non videtur efficaciam præbere rationi factæ, nec satisfacere, duplici ex causa. Prior est, quia [vt omit- tam id quod dicitur de Analogia entis esse sub opinionem, quod satis est ad infirmendam vim demonstrationis] ipsa Analogia entis recte declarata supponit emanationem & dependentiam omnium entium à Deo, vt patet ex superius dictis de Analogia entis ad Deum & creaturas: ergo si prædicta ratio supponit Analogiam entis respectu Dei, & omnium aliorum quæ habent esse, supponit quod probandum est scilicet nihil habere esse nisi per dependentiam à Deo. Altera causa est, quia, etiã posita Analogia, non probatur, ex Analogia sequi emanationem, sed solum inæqualitatem. Vnde dici facile posset, licet esse secundum principale ac primariũ significatum eius, per se primo conueniat soli Deo, tamen secundum rationem aliquã minus principale conuenire aliis entibus improductis, quia non est necesse vt in Analogia secundarium significatum effectiue maneat à primario. Denique quia licet ens sit Analogũ respectu entis increa-

VI.

VII.

ti & creati, vel substantiæ, & accidentis, nihilominus responderi posset esse vniuersum ad plures substantias improductas, sicut de facto re vera est vniuersum ad substantias creatas inter se tantum comparatas. Vnde quod dicebatur, in Deo scilicet non esse rationem communem nec particularem, si intelligatur de ratione communi analogâ, & abstrahibili secundum rationem nostram, falsum est: Si vero de ratione vniuersa, licet in re verum sit, tamen fortasse negaretur ab eo qui poneret plura entia improducta, & ideo non est supponendum in prædicta ratione, ne petatur principium.

Secunda ratio cur entia per essentiam non possint esse plura.

VIII. AD hæc omnia responderi potest addendo rationem aliam ex D. Thom. 1. cont. Gent. capit. 42. ratione 7. ubi sic argumentatur. Si sint duo, quorum vtrumque necesse est esse, oportet quod conueniant in intentione necessitatis essendi, oportet igitur quod distinguantur per aliquid quod additur, vel vtrique vel alteri, & sic oportet, vel alterum, vel vtrumque esse compositum, nullum autem compositum est necesse esse per se ipsum. Atque ita concludit, non posse esse plura, quorum vtrumque sit necesse esse. Hic autem discursus etiam est valde difficilis: nam si quid probaret, etiam conuinceret non dari vnum conceptum entis, vel substantiæ communem Deo, & creaturis. Item totus ille discursus, applicari potest ad tres diuinas personas, quatenus in ratione personarum conueniunt: nam simili argumento concludi posset eas fore compositas ex communi intentione personarum, & aliquo addito, in quo distinguantur. Quod si non obitante numero trium personarum, quispiam negauerit dari intentionem personarum communem illis, eadem ratione, licet admittantur plura entia improducta, negabitur intentio entis necessarii, communis illis. Vel è contrario, si (quod probabilius est) intelliguntur diuina personarum conuenire in communi ratione personarum, & distingui in propriis absque compositione, quæ deroget simplicitati earum, quia illa communitas solū est per abstractionem & præcisionem mentis, & determinatio non est per propriam compositionem etiam rationis, sed per simplicem modificationem, quasi transcendentelem: ita eodem modo dici posset de duobus entibus improductis, quatenus conuenirent in communi ratione entis necessarii: & distinguerentur in propriis entitatibus. Immo licet admitteretur, vel vtrumque vel alterum illorum entium esse proprie compositum compositione rationis, non videtur talis compositio formaliter repugnare cum necessitate essendi, quia non includit propriam potentialitatem realem, neque dissolubilitatem realem eorum ex quibus sit talis compositio. Nam cum in re non distinguantur, sed sola ratione non sunt in re proprie vnita, sed vnum, vnde neque in re sunt separabilia, sed sola mente præscindi possunt quod non repugnat necessitati essendi. Atque hoc modo & prædicto exemplo conuenientia & distinctionis diuinarum personarum, videtur eneruari multæ rationes, quæ in hac materia fieri solent, & tanguntur à D. Thom. in prædictis locis, & in multis aliis primæ & secundæ lib. cont. Gent. quæ licet valde subtiles sint & metaphysicæ, & aptæ ad persuadendum intellectum bene dispositum, sunt tamen difficiles ad conuincendum proteruum & repugnantem.

Tertia ratio ad idem.

IX. Huiusmodi etiam esse videtur illa ratio quæ decimo loco in ca. 42. lib. 1. cont. Gent. ponit idem S. Doctor, scilicet, Ens, quod per se est necessarium, habet necessitatem essendi in quantum est hoc singulare: ergo impossibile est entia per se necessaria esse

plura: ergo non possunt esse plura entia improducta: ergo quidquid est ab vno ente improductum trahit originem. Cōsequencia 1. patet quia singularitas rei non est comunicabilis alteri & ideo quod cōuenit alicui quatenus est hoc singulare signatum, non esse multiplicabile. Reliquæ autē illationes per se notæ sunt. Antecederis vero probatur, quia si ens necessarium non habet necessitatem essendi quatenus est hoc singulare indiuiduum: ergo hæc singularitas non est per se necessaria enti necessario ut sic: ergo ex aliquo alio dependet, aut aliunde provenit. Hoc autem inuoluit repugnantiam: nam ens per se necessarium maxime debet esse tale, quatenus singulare est, quia non est ens actū, nisi quatenus singulare est: ergo singularitas ipsa maxime debet illi conuenire ex intrinseca necessitate, & non aliunde, neque dependeret ab alio. Si autem singularitas cōuenit ex intrinseca necessitate essendi, non potest multiplicari, sicut si homo extrinseca ratione hominis necessario secum afferret singularitatem Petri, non posset multiplicari.

Est sane ratio egregia & subtilis: posset autem aliquis persistens in prioribus solutionibus, respondere hoc ens singulare, quod est improductum, habere necessitatem essendi quod totam suam entitatem singularem, & illam ut sic non esse communicabilem alteri, nisi hominibus tamen è contrario non conuerti, neque ens necessarium ut sic necessario postulare hanc singularitatem, sed posse habere plures, & in vnoquoque singulari ente necessario habere singularitatem eius, non aliunde, neque dependenter ab alio, sed ex intrinseca entitate & natura sua, non ex communitate, sed ut propria. Illa enim communitas seu cōuenientia, quæ solum est secundum rationem, sæpe potest fundari in ipsis entitatibus singularibus, & in proprietatibus quas habent etiam ut singulares sunt. Sicut esse ens corruptibile natura sua conuenit angelo etiam secundum vnamquamque naturam singularem, quæuis id non oriatur ex sola singularitate, sed absolute ex tota natura & essentia. Ita ergo dici posset de pluribus entibus improductis & singularibus quoad necessitatem simplicitatis essendi.

Quarta ratio ad idem probandum.

Nihilominus tamen illa ratio mihi valde probatur, quam in hunc modum propono: Quia vbiunque ratio communis est multiplicabilis secundum diuersas naturas, singulares esse non sit necesse singularitatem in re ipsa distinguere à natura communi, oportet tamē ut aliquo modo sit extra essentiam talis nature, nam si esset illi essentialis, re vera talis natura non esset multiplicabilis, ut supra dictum est, tractando de principio indiuiduationis: in ente autē improductum intelligi non potest, quod singularitas sit extra essentiam nature eius: ergo impossibile est, ut talis natura sit multiplicabilis. Minor probatur, quia in ente improductum necesse est, ut ipsum esse existentia sit de essentia eius, in eo enim consistit intrinseca necessitas essendi, quod ex vi essentia suæ habeat esse, ita ut essentialiter sit suum esse, sed esse non est, nisi rei singularis, ut singularis est: ergo necesse est, ut singularitas talis nature sit etiam de essentia eius, & consequenter, ut talis natura non sit multiplicabilis. Atque hoc ipsum est quod D. Thom. ait illud ens, quod est improductum, seu quod est simpliciter necessarium, seu quod est essentialiter suum esse non esse hoc ens singulare per aliquid extra essentiam eius, etiam secundum rationem, quia nisi includeret in suo conceptu essentiali singularitatem, non includeret in suo essentiali conceptu necesse esse, quia esse actū includit esse singulare.

Dices (ut obiicit Aureolus in 1. d. 3.) hæc ratio ad summum probari non posse dari duo entia improducta solo numero distincta: non vero quod non possint

sint specie, seu essentialiter distincta, sic enim mul-
ti Thomistae aiunt, naturas angelicas esse essentiali-
ter indiuiduas, & ideo non posse multiplicari nume-
ro, & nihilominus multiplicari secundum speciem.
Respondeo imprimis, probabilissimum esse, nullam
naturam, quæ propria sit specifica, & cum alia ha-
beat genus commune, esse essentialiter indiuiduam.
tum quia hoc ipso, quod est specifica natura, est po-
tentialis de se, & ideo non est tur illi repugnet mul-
tiplicari numero, tum etiam, quia si illi non repugnat
compositio ex genere & differentia specifica, non est
cur ei repugnet compositio ex specie & differentia
indiuiduali. Deinde dicitur ex ratione facta cū pro-
portionē applicata concludi necessitati essendi in-
trinsecæ & essentiali, repugnare multiplicationem ta-
lis naturæ etiam cum diuersitate essentiali, vt in eo-
dem cap. D. Thomas significauit rationē 8. Quia sicut
in conceptu essentiali illius naturæ, quæ ex se neces-
sario est, includitur singularitas, etiam includitur to-
ta essentia talis naturæ singularis: ergo impossibile
est, quod hæc essentia entis necessarii sit alia & alia,
sive in singularitate, sive in ratione essentiali. Vnde
sicut non potest intelligi, quod talis natura fiat singu-
laris per aliquid additum, quod sit extra essentiam e-
ius etiam secundum rationem, ita non potest intelli-
gi, quod veluti constitutur in tali specie per aliquid
additum huic rationi comuni entis necessarii, quod
sit etiam secundum rationem extra essentiam eius vt
sic. Nam hoc ipso quod intelligitur ens necessarium,
sicut necessario intelligitur ens singulare, ita etiam
intelligitur vt habes totam essentiam necessariam ad
essendum, & ideo non potest constitui in tali, vel tali
ratione essentiali, per aliquid additum, etiam secundum
rationem. Ens ergo per se necessarium non potest ve-
re dici vt commune siue specificum, siue genericum,
siue analogum, sed tantum singulare: ideoque nullo
modo multiplicari potest.

Quod si hæc ratio solida est, vt re vera est, ex illa
sumit vim prima ratio, quæ in eo fundatur, quod es-
se conuenit Deo seu enti necessario per se primo, seu
secundum quod ipsum. Intelligitur enim conueni-
re illi per se primo non sub aliqua ratione communi,
sed vt hoc singulare ens est, ita vt cum dicitur huic
enti conuenire esse non per accidens, neque per aliud
non solum est sensus, non per aliud, id est, non per aliam
causam efficientem, sed etiam non per aliquam ra-
tionem communem seu abstractentem à singulari-
tate: hoc autem verum esse satis probatum est supe-
riori discursu. Et sane videtur euidens ex propria ra-
tione ipsius esse, nam primo & per se conuenit rei sin-
gulari non communi: vnde etiam in his entibus, vel
naturis, quæ habent esse receptum, non potest esse
per se primo communicari natura communi, sed
singulari: ergo illa res, quæ essentialiter, & secundum
quod ipsa habet esse, proxime & immediate habet il-
lud, vt talis res singularis est, & non secundum ali-
quam rationem communem: ergo esse conuenit per
se primo tali enti, excludendo omne medium siue ex
trinsecæ agentis, siue rationis formalis communis, ob
quam secundum se ac abstracte sumptam illi conue-
nit necesse esse.

Ex hoc autem principio sic explicato optime sub-
infertur, non posse conuenire esse alicui enti: nisi per
effectum emanationem à primo ente improprie
dicto. Nam licet habitudo illa seu prædicatio, secundum
quod ipsum, non semper requirat hanc habitudinem
causæ efficientis inter illud quod est tale per se pri-
mo, & reliqua quæ sunt talia mediante ipso, tamen
quando illud prius est res singularis & omnino di-
stincta ab aliis, estque extrinseca, non potest alia ratio
medii seu participationis excogitari. Et ideo nihil
obstant exempla de rationibus communibus, quib.
per se primo aliquid conuenit, vt homini esse rati-
onabilem, & triangulo habere tres angulos æquales duo-
bus rectis: illa enim sunt quasi formale mediū, quia
Tom. II. Metaphys.

natura communis comparatur, vt forma particula-
ri. In præfenti vero ens per essentiam, cui per se pri-
mo conuenit esse, est quoddam singulare ens, quod
non potest esse medium formale nec forma aliorum,
& ideo non potest per illud conuenire esse reliquis,
nisi vt per medium efficiens. Ratio enim finis non est
per se sufficiens, quia finis proxime non dat esse, sed
mouet metaphorice agēs vt det esse, & ideo eius cau-
salitas per se sola non est sufficiens, vt ea, quæ secun-
dario sunt entia, habeant esse mediante illo, quod per
se primo, & secundum quod ipsum habet esse. Atque
ex his facile est respondere ad difficultates tactas cir-
ca prædictas rationes.

Quintaratio.

Possumus tandem addere rationem aliam, quæ
& per se sufficiat, & confirmet præcedentē, scili-
cet, quia si darentur duo entia improducta, aut illa
essent eiusdem speciei, vel diuersæ. Neutrū dici po-
test: ergo. Probatur prior pars minoris, quia ens sum-
me abstractum non potest multiplicari secundum
numeros, quia omnis multiplicatio numerica sit
per materiam vel in ordine ad illam. Hæc vero pro-
batio non est efficax, quia licet id sit verum de mul-
tiplicatione phyfica & naturali indiuiduorum, non
tamen absolute de omni multiplicatione possibili,
seu entitativa rerum singularium. Melior probatio
est, quæ sumitur ex præcedente discursu, quia natura,
quæ essentialiter est singularis, non potest secundum
numeros multiplicari, sed naturā Dei, seu entis per
se necessarii est essentialiter singularis: ergo. Alia pro-
batio non contemnenda esse potest, quia multiplicatio
indiuiduorum est per accidens, & ubi est possi-
bilis, potest quantum est ex se procedere in infinitum,
quia non est maior repugnancia, quod sint pos-
sibilia illa duo indiuidua, quam tria vel quatuor, vel in
quolibet alio numero: nulla est enim ratio necessa-
rio sistendi in aliquo, cum nullū per se ordinem ser-
uent, sed cuiuslibet eorum accidat multiplicatio alte-
rius: si ergo duo entia improducta, solo numero di-
stincta, essent possibilia, essent & tria & quatuor, &
sic in quolibet numero. Quot autem essent possibi-
lia, tot necessario essent, nam in his maxime verum
habet illud axioma: In æternis idem est esse & posse: nam,
si sunt per se necessaria entia, non est in eis posse esse,
sed actu esse: non ergo sistere possemus in aliquo fi-
nito numero talium entium. In his enim indiuiduis,
quæ habent causam, licet ex se multiplicari possint,
in infinitum sistitur in aliquo certo numero quo ad
actuale esse, vel ex voluntate causæ, vel ex virtute &
modo agendi successiue aut ex subiecta materia: in
his vero entibus, quæ ex se haberent esse sine causa,
nullo modo sisti posset in certo numero, quia non ma-
gis repugnet maior numerus quā minor, & hoc ip-
so quod non repugnaret, actu esset. Nemo autē ad-
mittere dari entia improducta actu infinita: ergo siste-
dum est in vno solo ente singulari improducto.

XV.

XVI.

Posterior pars de diuersitate specifica superius p-
bata est, respondendo Aureolo, & declarando vim
superiorum rationū. Nunc vero alio dilemmate pro-
banda est. Aut. n. illa entia essent æqualia in perfectio-
ne, aut non: neutrum dici potest: ergo. Prior pars mi-
noris probari potest primo ex recepta Philosophorū
sententia, quod non possunt dari duæ essentia: specie
distinctæ æquales in perfectione, vt enim ait Arist. 10.
Metaph. text. 5. differentia diuidentes genus semper
comparantur vt priuatio & habitus, quia semper al-
tera est minus perfecta, & ea ratione priuationi com-
paratur: vnde etiam ortū est illud axioma, quod spes-
cies sunt sicut numeri. Ratio autem esse videtur, quia
si sunt entia æqualia, æquē distant à non ente: vnde
ergo possunt habere essentialem diuersitatem aut
dissimilitudinem? Et certe in omnibus rebus ef-
fentialiter diuersis quas nos experimur, videtur hæc

D

qua-

inæqualitas reperiri, & ideo valde probabile est illud principium. Non tamen est evidens, nã licet duæ res æque distent à non ente, videntur esse posse dissimiles in natura, nam alia est relatio æqualitatis, à relatione similitudinis. Vnde in relationib. diuinis paternitas & filia ut relationes sunt, dissimiles sunt, seu disquirantur ut vocant, & tamen in perfectione & entitate relatiua, vt sic censentur æquales, non solum prout includunt essentiam, in qua sunt idem, sed etiam secundum proprias rationes relatiuas in quibus distinguuntur. Ad hunc ergo modum cõten- dere quis possit: nõ repugnare dari duas essentias improductas dissimiles & æquales.

XVII.

Quamquam (vt hoc obiter dicamus) longe diuersa ratio est, quoad hoc in relatiuis & absolutis: nam relationes habent diuersitatem ex formalib. terminis cū ratione in qua fundantur, & ideo facilius potest in eis intelligi diuersitas cum æqualitate, quia æqualitas oritur ex gradu entitatis: diuersitas vero ex mutua habitudine. At vero in entib. absolutis, qualia essent illa improducta, vix concipi potest, in quo essent dissimilia, si essent æqualia, & secundum id totum quod in se habent, per se necessaria. Et in his est etiam specialis ratio, quia esse ens à se seu necessarium, & independens formaliter & secundum præcisiu conceptum est maxima omnium perfectionū. Imo necessario includit aliquo modo omnem aliam perfectionem, vt inferius declarabitur, sed vt rumq; illorum entium secundum propriam, & quasi specificam rationē suam includit hanc perfectionē quæ necessaria eiusdem rationis esset in vitroque: nõ ergo in eis potest intelligi diuersitas perfectionum cum æqualitate. Hic etiam locū habet ratio facta de infinita multitudine talium naturarum, quia, si essent æquales, & dissimiles: nullum etiã haberent inter se ordinem, sed æque diuiderent quamcunque rationem communem illis, quæ concipi posset: ergo si in aliquo numero multiplicari possent, etiam in quocunque: nulla enim esset ratio sistendi in aliquo certo numero, neque assignari posset repugnantia, ob quam ille numerus augeri nequiret, & ideo oporteret multitudinem talium naturarum esse infinitam.

XVIII.

Neque est operosum, has & similes rationes applicare ad probandam alteram partem dilemmatis, scilicet, quod nec possent illa entia esse plura & inæqualia in perfectione. Primo, quia hoc ipso quod talia entia secundum proprias rationes suas conueniunt in suprema perfectione essendi à se, quæ formaliter vel eminenter omnes alias includit, vt infra ostendam, non potest inter ea inæqualitas intelligi. Secundo quia vel inter ea daretur vnum summū ens perfectius ceteris absolute vel simpliciter, vel nõ: si nõ datur ergo nullus est terminus in ea multitudine, sed est plane infinita. Et adhuc illa posita, & actu existente, est plane intelligibile, quod in ea non sit aliquod ens perfectius ceteris omnib. cum omnia dicantur esse perfectione inæqualia. Rursus inde necessario sequitur quodlibet ex illis entibus esse finitū in perfectione entitatiua, cum quodlibet ab alio, imo & ab infinitis aliis superetur: ergo etiam tota illa multitudo esset imperfecta, cum ex imperfectis coalescat, & in tota illa non possit esse infinita perfectio intensiua, sed solum infinita multitudo finitarum perfectionū: repugnat autem non esse in entibus aliquod infinita perfectionis intensiua, vt supra tactum est agendo de creatione, & inferius etiam dicemus. Imo hæc ratio sumpta ab infinitate sufficeret ad demonstrandum quod intendimus, eam tamen prætermittimus, quia assumit duo principia inferius probanda scilicet, ex eo, quod ens aliquod sit à se, & essentialiter suum esse sequi illud esse infinitum simpliciter in genere entis, & huiusmodi infinita entia non posse multiplicari, quæ duo in seq. disp. tractando de attributis diuinis demonstranda sunt.

XIX.

Si autem in illa multitudine datur vnum summe

perfectum, & superans reliqua, illud tamen non esset finitum, cum quia procedent rationes factæ, tum etiam, quia nulla ratio reddi poterit, cur ultra illud dari nõ possit aliud ens perfectius per se necessarium. Vnde enim limitabitur tota latitudo entium ad illud gradum finitum. Accedit enim ratio supra facta de multiplicatione in infinitū talium entium: nã etiam essent essentialiter diuersa & perfectione inæqualia, nulla esset ratio sistendi in aliquo numero finito, quia licet videretur esse aliquis ordo, per se inter essentialiter distinctas: tamē etiam in hoc ordine potest in infinitum procedi, vt in creaturis possibilibus constat, necesse est ergo in tota illa latitudine entium dari vnum infinitū & perfectius ceteris omnib. Illud ergo summū ens, ceteris perfectius, & infinitū simpliciter, nos vocamus Deū, & ex hac eadem eius perfectione colligimus cetera entia, quæ cum illo annumerantur, ab illo infinito ente esse effectiue profecta. Primo quidē quia illi primo enti conuenit infinitas hoc ipso quod est ens actu per essentia, nã inde habet, quod totū esse aliquo modo in se claudat & contineat, quia non habet vnde limitetur neq; à quo participet hæc pars entis (vt ita dicam) potius quam aliam: ergo conuerso, hoc ipso quod reliqua entia non habent summam perfectionem & totalitatem essendi (vt sic dicam) est manifestum signum non esse etiam per essentiam omnino improducta, sed esse entia per participationem, accipientia esse ab illo primo ente.

Secundo, quia hoc modo intelligitur esse ordo per se in tota latitudine entium, vel per subordinationem eorum inter se, vel saltem per reductionem omnium ad vnum, vt ita non temere & casu infinite multiplicentur. Quod recte declarat Theologicum exempli (quo simul respondemus Philosophis, ne putent rationes, quib. vnitatem entis increati probamus personarum Trinitatem improbare) in diuinis enim, quibus fides Catholica ponat personarum multitudinem, non tamen sine ordine, quem originis vocant, ita vt & ascendendo sistatur in aliqua persona omnino improducta, quæ ceterarum fons sit: & descendendo sit aliqua ratio in ipsamet natura talis entis fundata, ob quam vsque ad eternarium numerum, & non vltimus sit multiplicatio, quia nimirum in natura pure intellectuali non est alius modus internæ operationis seu emanationis, nisi per intellectum & voluntatem. Si autem in Deo multiplicari possent personæ improductæ, plane possent infinitæ personæ multiplicari, & ideo nec fides admittit plures personas improductas, nec ratio illas permittit, neq; omnino plura entia sine reductione ad vnum primum, à quo cetera manant.

Tertio potest hoc ipsum probari ex efficacia illius primi entis infiniti, nam, si primum est, & infinitum erit causa ceterorum, iuxta illud vulgare axioma, quod sumptum creditur ex Arist. 2. Metaph. text. 4. Maximum in vnoquoque genere est causa omnium que sunt illius generis, quod maxime intelligitur de causa effectiua, quando in illa re perfectissima est sufficiens virtus ad aliorum effectiōem. In hac vero probatione in primis non recte adducitur textus Arist. vnde sumptum esse dicitur illud principium. Nam, vt in indice circa illum textum notauimus, Arist. non dicit omnem, quod est maxime tale, esse causam ceterorum: sed e conuerso, id quod in aliquo ordine est causa ceterorum, esse maxime tale. Ex hoc autem principio non potest inferri aliud, quia propositio vniuersalis affirmatiua nõ conuertitur simpliciter: quamuis ergo q. est causa ceteris vt talia sint, sit maxime tale, nõ sequitur, omne quod est maxime tale, esse causam ceterorum. Deinde, principium illud in se sumptum, non est ita evidēs, vt ex illo possit demonstratio colligi. Imo verum non esse docuerunt Durand. 2. d. 15. q. 3. & Aureol. apud Capreol. d. 3. q. 1. Quia homo licet sit omnium animalium perfectissimus, non ob id est causa ceterorum, neque albedo reliquorum colorum.

lorum, etiam si perfectissimus color sit: unde etiam
Cicero. l. p. q. 2. a. 3. sentit axioma illud de propria cau-
sa, & præsertim efficiente intellectum, non esse ne-
cessarium, neque verum. Alii vero illud exponunt
de causa late dicta, ut includit extrinsecum exem-
plar, quod potius mensura, quam causa dici potest,
quomodo Arist. lib. 10. Metaph. dixit, primum in ali-
quo genere esse mensuram cæterorum. Iuxta hanc
vero interpretationem solum poterit ex illo princi-
pio inferri, cum inter entia, quædam sint magis, alia
minus perfecta, dari aliquod perfectissimum, quod
sit mensura aliorum, eo quod per accessum, vel re-
cessum ab illo magis vel minus perfecta censentur.
Inde tamen non poterit concludi illud solum ens esse
improductum, esseque causam efficientem omnium
aliorum.

*Ex Aristotelis sententia confirmatur eadem
veritas.*

XXIII. Quocirca Aristoteles citato loco potius sumit, da-
ri aliquod ens, quod sit causa cæterorum, ut inde
concludat illud esse verissimum ac perfectissimum,
quod obiter notandum est, ut constet Aristotelis ve-
ritatem hanc fuisse assecutum. Nā aperte dicit illud
primum ens non solum esse causam corruptibilium
& contingentium, sed etiam eorum, quæ semper sunt,
sub quibus celos & intelligentias comprehendere vi-
detur. Nee potest ille locus exponi de sola causalitate
finali aut exemplari, ut Iandunus ibi q. 5. & Greg. in
a. d. quæst. 1. contendunt, tum quia aperte ponit A-
ristoteles exemplum de causa efficiente: tum etiam
quia in præsentia materia non separatur causalitas fi-
nalis ab effectiva, ut supra tactum est, & statim am-
plius declarabitur. Neque etiam obstat, quod Arist.
videtur loqui de effectibus, qui vniuersæ participant
rationem causæ, hoc enim est quod ait: Cuius causæ
aliquid idem, & nomine, & ratione conuenit: ubi alia trās-
latio habet, secundum quod aliis vniuersatio inest. Hoc
(inquam) nō obstat, sed potius ex hoc loco sumitur,
analogiam entis ad primum ens, & cætera, non ex-
cludere aliquam vnitatem rationis seu conceptus si-
muleum vnitatem nominis: & ideo à Grecis interdum
comprehendi sub synonymis, ut Bonseca etiam ibi
notauit. Solum ergo addit Aristot. illam particu-
larē, ut excludat effectus æquiuocos, qui nullo mo-
do conueniunt cum causa in nomine & ratione, nam
in illis non est necesse ut causa sit maxime talis forma
liter, sed eminenter.

XXIV. Illud solum posset scrupulum, vel dubitationem
ingerere, quod Aristoteles in plurali concludit prin-
cipium, quæ semper sunt, verissima esse, unde videtur
sentire dari plura prima principia improducta rerum
sempternarum, ut exponunt & attribunt Aristoteli
Iandunus & Gregor. supra. Qui per ea, quæ sem-
per sunt, motus cælorum intelligunt: per principia
autem eorum omnes substantias separatas, quas pu-
tant secundum Arist. esse improductas. Sed ex hoc
loco id certe sumi non potest, nam Arist. & prius in
singulari locutus fuerat, dicens, illud esse verissimum
quod est posterioribus causa ut sint vera, & vnumquodque es-
se maxime tale, quod est causa cæteris, &c. quod dictum
esse propter primam causam Commentator nota-
uit, & statim absolute & in definite ait, ea quæ semper
sunt habere originem à primo principio, illa autem locu-
tio in doctrina tradenda æquiualeat vniuersali. Et id-
eo sine causa ab aliquibus limitatur ad cœlestia cor-
pora, ita ut Arist. senserit, celos, etsi æterni sint, ha-
bere causam non solum sui moris, sed etiam sui esse,
intelligentias autem vocari plura principia impro-
ducta. Sed hoc eisdem rationibus impugnatur. Et
præterea quia apud Aristot. eadem est quoad hoc ra-
tio cœlestis corporis, & intelligentiæ mouentis il-
lud, quia habent inter se maximam proportionem
in æternitate, vel necessitate efficiendi. Item quia cœlū
Tom. II. Metaphys.

est omnino ingenerabile secundum Arist. Alii ergo
putant Arist. locutum esse in plurali propter mate-
riam primam quam existimant secundum Aristot.
esse improductam, & suo genere esse principium a-
liarum rerum. Sed hoc non recte dicitur, alias de-
buerit Arist. etiam concludere materiam primam
esse maxime ens, & illam esse principium omnium
quæ semper sunt, vtrumque autem est falsum, & con-
tra eius doctrinam. Posuit ergo Aristot. illud plurale
pro singulari, vel propter eminentiam primæ causæ,
vel quia in prima causa plures primæ rationes cau-
sarum conueniunt: est enim prima causa finalis, effi-
ciens, & exemplaris. Has ergo causas nomine princi-
piorum intelligit, quæ tamen in re non sunt, nisi vna
prima causa. Atque hæc obiter circa illam sententi-
am Arist. notata sint. Nunc vero in re ipsa conabimur
probare in primo ente recte sequi ex eo quod est ma-
ximum ens, esse causam cæterorum, esto id vniuer-
se non sequatur, hoc igitur in sequenti discursu præ-
stabitur.

*Vnde sequatur, id quod est maximus ens, esse
causam cæterorum.*

Stitigitur alia ratio, nam primum ens improductū
est perfectione summum, & infinitum, est igitur
ad agendum potentissimum: ergo potest producere
omnia quæ participant seu habent esse: ergo produ-
cit omnia quæ sunt, neque aliquid præter illud est
improductum. Primum antecedens sumitur ex dis-
cursibus præcedentibus, quibus ostensum est, deue-
niendum esse ad aliquod ens improductum cæteris
perfectius. Quod vero illud sit infinitum, partim est
probatum, quia ipsum esse per essentiam non habet
vnde limitetur, partim sumi potest ex dictis supra de
creatione, quam ostendimus esse possibilem primo
enti, & ad eam requiri virtutem infinitam, & ita et-
iam probata est prima consequentia. Secunda vero
probari solet in hunc modum, quia omnis potentia
habet aliquod adæquatum obiectū: & quo superior,
& vniuersalior est potentia, eo habet obiectum vni-
uersalius, potentia autem actiua primi entis est suprē-
ma & vniuersalissima, quæ esse potest, cum sit pro-
portionata perfectioni eius: ergo comprehendit sub
obiecto suo omne ens, ergo omne ens est produci-
bile per illam potentiam, & consequenter nullum
est ens possibile, quod non sit producibile per illam
potentiam, ergo nullum est ens per se necessarium
præter ipsum primum ens: repugnat enim ens ne-
cessarium esse producibile per aliquam potentiam.

Contra hanc vero rationem instari potest, quia nō
est de ratione potentiæ actiue quantumvis supræ-
& infinitæ, ut comprehendat omne ens sub obiecto
suo, aliis etiam ipsum primum ens comprehenderet:
aliqua ergo limitatio ex parte ipsius potentiæ adden-
da est, quæ non satis declaratur dicendo obiectum il-
lud esse ens possibile, nam vel illud possibile sumitur
mere positue, seu ut sub se necessarium comprehen-
dit, & sic etiam comprehendit Deum, nam quod est,
potest etiam esse, iuxta Dialecticorum regulas: vel su-
mitur ut includit priuationem necessitatis efficiendi &
sic petitur principium, dum dicitur omne ens aliud à
primo ente esse possibile, nam hoc est quod in quæ-
stione venit, scilicet, an sit aliquod necessariū. Qui
ergo fluxerit talia entia intrinsece necessaria præter
primum, dicet consequenter obiectum adæquatum
huius potentiæ esse ens factibile. Quæ namque poten-
tia productiua vniuersalior excogitari potest, quam
illa quæ se extendit ad omne factibile? Ad entia autē
necessaria non extendetur talis potentia, quia illa
producibilia non sunt.

Sed nihilominus dicta ratio, quæ ex D. Tho. sum-
pta est. 2. cont. Gentil. c. 15. multis modis defendi po-
test ex eiusdem doctrina, præsertim ratio. 3. 4. 6. & 7. An ratio.
Primo quidem, quia ad perfectionem primi entis

XXIV.

Sont. 12.
Met. q. 17.

XXV.

Defendi-
tur prædi-
cta ratio.

D 4

perti-

Pertinet, ut virtute seu eminenter contineat omnem entitatem, ergo primum ens ex se existens est potens ad efficiendam omnem entitatem à se distinctam: repugnat ergo perfectioni & omnipotentiae primi entis ut præter ipsum sit aliquid improductum, & omnino necessarium. Vnde licet verum sit, ob eam adæquatam diuinæ potentie esse ens creabile seu factibile, tamen simul spectat ad perfectionem illius potentie ut omne ens quod non est ipsa, sit factibile ab ipsa, ut pote contentum eminenter in ipsa. Quod à contrario declarari potest, nam pertinet ad perfectionem illius potentie ut possit in nihilum redigere quamcunque rem à se distinctam alias non haberet plenum dominium omnium, ergo repugnat perfectioni & vniuersalitati illius potentie ut aliquid ens præter ipsam sit simpliciter necessarium & independentens. Et confirmatur ac declaratur ex parte ipsorum entium distinctorum à primo quæcunque illa sint: nam ostensum est, nullum ens distinctum à primo posse esse illi æquale in perfectione & essentia, sed necessario esse illo inferius, ex quo necessario fit, omne tale ens esse finitum, & imperfectum, ergo ex parte illius non repugnat omne tale ens esse factibile, quia imperfectum semper ducit originem, quantum ad id quod habet perfectionis, ab aliquo perfectiori. Et similiter ens participatū ducit originem ab ente per essentiam, nec potest reddi aliqua ratio cur tali enti repugnet esse factibile, imo hoc est multo magis cōforme imperfectioni & limitationi eius, quā quod sit ens simpliciter necessarium, si igitur omne huiusmodi ens includitur sub obiecto potentie effectiue primi entis, & ideo nullum est ens necessarium & increatum præter ipsum.

Vltima ratio ex causalitate finis.

XXVI.

Vltima ratio sumi potest ex causalitate finis vltimi: nam in rebus vnum est ens perfectissimum quod est finis vltimus omnium aliorum, ergo illud ipsum est primum principium efficiens reliquorum: atque adeo illud solum est increatum ac verus Deus. Antecedens admittunt fere omnes Philosophi, nam saltem in genere finis non negant esse ordinem inter secundas intelligentias & primam. Et eadem ratio est de quibuscunque aliis entibus, omnia enim imitantur ipsum primum ens, & intendunt illi assimilari & quæ ipsum aliquo modo possunt attingere, ut sunt entia intellectus, in eo habent collocatā beatitudinem suam, neque quiescunt donec ad illud perueniant, ut in nobis ipsis experimur. Denique magna esset imperfectio & cōfusio rerum, si non esset inter eas ordo, oportet ergo ut omnia ad vnum aliquod vltimum finem referantur. Quod si aliquis est finis vltimus ceterarū rerū, esse non potest nisi primum ac summum ens. De qua re diximus plura supra Disp. 14. Prima vero cōsequencia probatur, quia quidquid habet causam finalem, habet efficientem. nam teste Arist. finis est propter quem aliquid fit: mouet enim finis efficientem causam ad agendum.

XXVII.

*Enusio e-
narratio
predicam
toponem.*

Potest autem aliquis respondere, aliud esse habere finem, & aliud habere causam finalem, nam finis ut sit solum dicit rationem termini, causa aut finalis dicit rationem principii & mouentis, potest autem intelligi quod aliqua res habeat finem priori modo, non tamen causam finalem proprie & in rigore, & tunc non valebit conclusio à fine ad efficientem causam. Et ad hunc modum videntur aliqui Philosophi intellexisse rationem finis inter proximos motores orbis, & primum motorem immobilem, absque emanatione effectiua. Quamuis enim existimarent intelligentias secundas ex se ac necessario existere, nihilominus tamen credebant quasi naturali impetu ferri in primam intelligentiam tanquam in finem seu terminū suæ naturalis perfectionis. Quod si infert aliquis, quia repugnat habere hanc habitudinem

ad aliud ut ad finem sine dependentia ab illo: omnia autem dependentia repugnat cum necessitate essendi, quia si una res dependet ab alia, ergo si illa tollatur de medio, hæc et auferetur, & consequenter non erit simpliciter & intrinsece necessaria: Respondent, ex habitudine vnius rei ad aliam ut ad terminum, vel finem, non sequi propriam dependentiam, sed solum sequi connexionem necessariam vnius rei cum alia, qualis esse solet inter relationem & terminum sine propria dependentia vnius ab alio, ut nos dicere tenemur inter Patrem & Filium in diuinis. Neque cōditionalis, quod si vnum tollatur auferatur aliud, est cōtra intrinsecam necessitatem essendi, quando illud alterum quod in cōditionali ponitur, est etiam ab intrinseco necessarium, nam licet cōditionalis sit vera, tamē sicut antecedens est impossibile, ita & cōsequens, & ideo oppositum vtriusque potest esse simpliciter & ab intrinseco necessarium.

Sed quamuis hæc euasio habeat quandam speciem probabilitatis, re tamen vera est probabilis. Primo quia inuoluit repugnantiam, quod aliqua res sit à se & per se, & tamen non sit propter se, sed propter aliud, quia non est minor perfectio esse à se quam esse propter se, ergo sine causa attribuitur alicui enti prior perfectio, cui denegatur alia. Item quia natura, quæ à se habet esse, est res absoluta omnino, & nullo indigens ut sit, ergo in suo esse non potest includere habitudinem ad aliud ut ad finem. Denique à posteriori declaratur, nam res quæ terminatur ad aliam ut ad finem vltimum, sese totumque suum esse diligit propter illum finem: res autem quæ ex se habet esse, non est cur referat illud esse in aliam, propter quam vel solum, vel præcipue se diligit. Præterea ex illa responsione sumitur occasio negandi omnem causalitatem finalem & operationem propter finem, nam similiter dicere quis posset omnia tendere naturali inclinatione in suos fines tāquam in terminos quodam absque causalitate finis: hoc autem absurdissimum est: quamquam enim res omnes habeant has inclinationes naturales in suos fines, tamen hæc eadem earum constitutio declarat, eas non esse à se, sed à superiori agente esse conditas, & propensiones in suos fines acceptisse.

Adhuc potest aliquis dicere, esto verum sit, quidquid habet causam finalem, habere efficientem, non tamen has causas semper incidere in eandem, finitas enim est finis deambulationis, v.g. non tamē est principium efficiens eius: sic ergo dici potest Deus finis intelligentiarum, licet non sit efficiens. Eo vel maxime, quod dici potest, intelligentias secundas non tamē esse, quam operari propter primā ut propter finem, & ita non tam substantiam, quam operationem earum habere causam finalem, & habere etiam efficientem quamuis non eandem, nam efficiens operationum est substantia intelligentie operantis, finis autem est superior & prima intelligentia. Respondetur ab hac vltima parte incipiendo, emanationem non habere locum iuxta Philosophorum opinionem qui ponunt intelligentias esse entia ex se necessaria: illi enim consequenter aiunt operationem intelligentie esse substantiam eius. Putant enim, & quidem consequenter, esse actus puros, cum putent eas esse suum esse per essentiam: igitur, si operatio intelligentie ordinatur in Deum ut in finem, & operatio eius, est substantia eius, necesse est etiam substantiam ordinari in finem. Quod si operatio necessario habet causam efficientem, quia habet finalem, idem necessario dicendum erit de ipsa substantia, sicut autem substantia non potest esse causa efficiens sui ipsius, ita neque suæ operationis, siquidem ipsa substantia ponitur esse sua operatio. Denique posita vera sententia quod in intelligentiis secundis seu creatis operatio distinguitur à substantia, necessario dicendum est, si operatio intelligentie est propter Deum, ut finem, etiam substantiam ordinari in eundem finem.

finem : tum quia talis substantia est propter suam operationem, tum etiam quia non attingit seu consequitur suum finem nisi per operationem : non ergo sola operatio, sed etiam ipsa substantia instituta est propter talem finem.

Atque hinc fit, ut non possit referri in se ipsam tanquam in causam efficientem sui esse, sicut operatio eius, quia operatio iam supponit esse à quo possit effective manare : ipsum autem esse non supponit se ipsum, neque ipsam substantiam, & ideo tandem concluditur, reducendam esse illam substantiam in aliam causam efficientem. Quæ non potest esse alia nisi ipsum primum ens, ad quod ordinatur ut in ultimum finem. Quocirca, quamvis non semper res, quæ est finis, sit etiam principium efficiens, præsertim quando finis ipse est producendus per actionem & est finis quo, seu cuius gratia : tamen sæpe finis & efficiens in eandem rem coincidunt, præsertim quando finis est cui, seu qui : sic enim omnis operans, propter se ipsum aliquo modo operatur, & consequenter simul est & efficiens, & finis suæ operationis. In præsentem ergo, ex eo quod Deus sit finis ultimus, inferatur optime quod sit primum principium omnium tum quia est finis non efficiendus, sed obtinendus, imitandus, aut honorandus à suis effectibus, tum etiam quia institutio rerum in talem finem, non potest in aliam causam referri. Aut enim illa causa esset intra ordinem rerum effectuum, & sic etiam illa esset facta propter illum finem, & querenda erit eius causa, vel est extra illum ordinem, & sic non potest esse alia nisi ipsemet ultimus finis. Estque hoc per se consentaneum rationi quia Deus non est finis cui aliqua utilitas quaeritur per actionem, sed qui intendit alii suam bonitatem communicare, & quem omnia alia aliquo modo consequi aut imitari desiderant. vnde D. Th. 1. p. q. 4. a. 4. & ideo non est Deus finis nisi ut prima causa operans propter communicandam bonitatem suam. Atque hoc etiam modo optime correspondet, & proportionatur finis principio : nam ordo agendum sequitur ordinem finitum, & idcirco supremo agenti, supremus etiam finis correspondet, & ita in præsentem materiam, ex eo quod omnia ordinantur in Deum seu in primum ens, ut in finem ultimum, recte sequitur ipsum esse primum principium omnium.

Ex his igitur omnibus sufficienter demonstratur esse Deum esse. Quamquam enim nonnullæ fortasse rationes ex his, quæ tactæ sunt, per se ac sigillatim sumptæ, non ita convincant intellectum, quin homo protervus, aut male affectus possit evasiones invenire, nihilominus & omnes rationes sunt efficacissimæ & præcipue simul sumptæ sufficientissime prædicant veritatem demonstrant. Quibus in ferius addemus aliquas ex his quibus Dei unitas ostendi solet. Quod si quis etiam rationes adductas attente consideret, inueniet hac etiam in parte locum habere quod recte dictum est, videlicet : Sicut munus probandi dari aliquod ens increatum, ad Metaphysicum spectat, quamvis Physicus aliquo modo inchoet, vel parat viam ad talem demonstrationem, ita etiam probare illud ens improductum esse vnum tantum, & esse principium reliquorum omnium quæ sunt, atque adeo esse verum Deum, etiam esse Metaphysici opus : per media enim Metaphysica perficitur demonstratio. Quod quidem in posteriori modo procedendi, quem diximus esse aliquo modo à priori, etiam per se manifestum, cum potissima ac fere tota vis demonstrationis nitatur in perfectione ipsius esse per essentiam. In priori autem genere demonstrationis, cum videtur sumi ex effectibus sensibilibus aliquid participari aut sumi videtur ex naturali Philosophia, & ideo in illo etiam verum habet, quod Philosophia parat viam, & adiuvat ad illum demonstrandi modum : proprium tamen medium illius demonstrationis vera est Metaphysicum, nimirum, unitas si-
Tom. II. Metaphys.

nis, & mutua connexionis seu subordinationis, quæ reperitur in rebus omnibus in rerum natura existentibus. Hæc enim ratio abstractissima est, & vniuersalissima, & ideo per se pertinet ad metaphysicam, quamvis ad applicandam illam ad res singulas ministerio Philosophiæ sæpe utatur.

Reiicitur secunda sententia superiori sectione reclusa.

Ultimo ex dictis omnibus quasi euidentissima XXXII. quadam experientia constare potest, quam sit à Veritate aliena sententia supra relata, quæ asserbat ita esse per se notum Deum esse, ut ea ratione demonstrari non posset. Constat enim ex dictis, magna consideratione, & speculatione opus esse ad veritatem hanc efficaciter persuadendam : quomodo ergo existimari potest hæc veritas per se nota : Sapienter igitur D. Th. 1. p. q. 2. a. 1. supposita distinctione, quæ in 1. Poster. traditur, & late exponitur, de propositione per se nota, aut in se tantum, aut in se & quoad nos affirmat, Deum esse, in se esse per se notum, quia esse per se, & fine medio, conuenit Deo : estque de primario conceptu, & ratione Dei. Negat vero esse per se notum nobis, quia neque essentiam illius entis proit in se est, concipimus, neque ex ipsis terminis est nobis euident in ordine effectuum & causarum sistendum esse in aliquo ente increato, minusque per se notum est huiusmodi ens non posse esse nisi vnum. Vnde multi gentiles de hac veritate dubitarunt, aut etiam eam negarunt, & vsque in hodiernum diem multi, non solum gentiles, sed etiam hæretici post auditam vocem Euangelii, eadem insipientia laborant, & Athei sunt, & nonnulli etiam fideles, & docti, negant eam veritatem esse euidentem, hæc autem in rebus nobis per se notis non contingunt. Et in hac sententia præter Heraclitum, Capreolum, & alios Thomistas, concordant D. Th. in 1. d. 3. Durandus q. 3. Richar. q. 2.

Alii vero licet posteriorem illius sententiæ partem amplectantur, quod nobis satis est, negant tamen priorem, quia non admittunt distinctionem illam, nec propositionem aliquam esse per se notam in se, quæ non sit per se nota nobis, ut Scot. in 1. dist. 2. q. 2. Ocham dist. 3. quæst. 3. Gabriel quæst. 4. Henricus in Sum. art. 22. quæst. 2. Verum tamen immerito dicti authores laborarunt in re Dialectica, de qua vix potest esse in re controuersia. Nam quis dubitet esse quasdam veritates in se immediatas, quas nos nisi per aliquod medium intelligere valeamus? Certe quantitatem, verbi gratia, esse entitatem accidentalem, quæ verum est, sine vilo medio inter prædicatum & subiectum verum est, & tamen à nobis non cognoscitur, nisi per media & valde extrinseca. Cum ergo propositio per se nota & immediata idem sint, dubitari non potest, quin multa sint per se nota in se, quæ non sunt per se nota nobis. Quod si Scotus & alii dicant, se non loqui de rebus, sed de propositionibus, quæ intrinsece dicunt ordinem ad conceptus nostros, qui non possunt distingui secundum se, & quoad nos, respondebimus laborare in æquiuoco, quia non tractamus de signis ipsis, sed de re significata, nec de conceptibus formalibus : sed de obiectiuis, & in hos optime cadit data distinctio. Nam sapere illas, quæ obiciuntur conceptibus nostris, immediatam atque adeo per se notam connexionem habent, quamvis ut obiciuntur nostris conceptibus formalibus, & ab eis donominantur, non statim sit nota nobis eorum connexio. Est ergo optima illa distinctio, & ad rem præsentem conuenientissime applicata, ut satis declaratum est.

Addiderim tamen, quamvis in rigore non sit notum nobis Deum esse tanquam omnino euident, esse XXXIV. se tamen veritatem hanc adeo consentaneam naturali lumini, & omnium hominum consensui, ut vix possit

Possit ab aliquo ignorari. Vnde Augustinus tractat. 106. in Ioan. tractans verba illa: Manifestaui nomen tuum hominibus, inquit: Non illud nomen tuum quo vocaris Deus, sed illud quo vocaris Pater meus. Nam quo Deus dicitur, vniuersa creatura, & omnibus gentibus, antequam in Christum crederent, non omni modo esse potuit hoc nomen ignoratum. Hæc autē notitia Dei dupliciter potest intelligi vno modo sub aliqua ratione confusa, & communi, vt sub ratione eiusdem superioris numinis, quod possit nos adiuuare aut beatos efficere, vel aliquid simile, qui conceptus licet in verum Deum conueniat, potest tamē etiam falsis diis applicari, & hoc fortasse modo dixit Cicero lib. 1. de Nat. Deorum: Nullam esse gentem, quæ non habeat aliquam prænotionem, quod Deus sit. Alio modo id potest intelligi de cognitione veri Dei per conceptum supremi entis, quo maius esse non potest, quodque sit principium cæterorum, & hoc modo videtur loqui Augustinus citato loco. Vnde subiungit: Hæc est enim vis vere diuinitatis, vt creatura rationali iam ratione venti non omnino aut penitus possit abscondi: exceptis enim paucis in quibus natura nimium deprauata est, vniuersum genus humanum, Deum mundi huius fatetur authorem. Et eodem sensu dixerunt Tertullian. in Apolog. cap. 17. & Cyprianus de idolol. vanit. Summa delicti est nolle eum cognoscere quem ignorare non possit: & in eodem dixerunt alii quos supra citauimus, hominibus esse naturaliter infitam cognitionem veri Dei.

XXXV. Hæc autem cognitio neque in omnibus provenit ex demonstratione, quia non omnes sunt capaces eius, neque ex sola terminorum euidētia: nam licet demus nomine Dei significari ens per se necessarium, quo maius cogitari non possit, vt vult Anselm. sumptisque ex Augustino lib. 1. de doctrina Christiana c. 7. tamen non statim est euidēs an significatum illius vocis sit vera aliqua res, vel solum sit aliquid confictum, vel excogitatum à nobis. Duplici ergo ex capite oriri potuit hæc notitia: primo ex maxima proportionē quam hæc veritas habet cum natura hominis: proposita enim hæc veritate & explicatis terminis, quanquam non statim appareat omnino euidēs, statim tamen apparet per se consentanea rationi, & facillime persuaderetur homini non omnino prauē affecto. Quia nihil apparet in ea veritate quod repugnet, aut difficilem creditu eam reddat: & è contrario multa sunt quæ statim inclinant ad assentiendū illi veritati: multa (inquam) non solum Metaphysica vel Physica, sed etiam moralia, nec solum externa, sed etiam interna. Nam si homo in seipsum reflectatur, cognoscit se non esse à se, neque sibi sufficere ad suam perfectionem, nec creaturas omnes quas experitur sibi satis facere: imo agnoscit in se naturam excellentiorem illis, quanquam in suo gradu imperfectam, quia tam in cognoscendo verum, quam in amando bonum, sese cognoscit imbecilem & infirmā. Vnde facillimo negotio homo sibi persuadet indigere se superiori naturā, à qua ducat originem, & à qua regatur & gubernetur.

XXXVI. Secundo fundata est hæc generalis notitia in maiorum traditione & institutione tam filiorum à parentibus, quam imperitorum à doctioribus. Ex quo etiā generalis sensus apud omnes gentes percipitur, & recepta est, quod Deus sit: vnde hæc notitia maiori ex parte videtur fuisse per humanam fidem præsertim apud vulgus, potius quam per euidētiā rei: videtur tamen fuisse cum quadam euidētia practica & morali, quæ sufficere poterat ab obligandum tum ad assentiendum huic veritati, quod Deus sit, tum etiam ad colendum ipsum. Et iuxta hæc facile intelliguntur omnia, quæ de cognitione Dei, naturaliter infinita, à Doctioribus dicuntur.

(.)

DISPUTATIO XXX.

De primo ente, quatenus ratione naturali cognosci potest, quid & quale sit.

Actenus præcipue ostendimus Deum esse & ex parte declarare cœpim⁹ quid sit: nam, vt diximus, hæc duo in cognitione Dei nō possunt omnino se iungi: nūc superest vt reliqua tradamus quæ directe spectant ad cognoscendum quid sit Deus, simulque declarem⁹ qualis ac quantus sit, nam in Deo non est aliud qualitas vel magnitudo, quam essentia. Supponimus autem non posse nos naturali lumine hæc de Deo cognoscere prout in se sunt, quia id fieri non potest, nisi per visionem clarā ipsius, quæ non est homini naturalis, vt infra etiam ostendemus. Neque etiam possunt hæc omnia simpliciter à nobis demonstrari à priori de Deo, quia solum per effectus deuenire possumus in cognitionem eius: cognitio tamen vno attributo Dei ex effectibus eius interdu possimus ex illo colligere aliud à priori, iuxta modum nostrum concipiendi diuina, diuissim, & ex vno conceptu alium eliciendo, vt superiori disputatione tetigimus, & hi duo modi demonstrandi obseruandi sunt, & ad singula diuina attributa: quoad fieri possit, applicandi. Primum igitur quali fundamentum & principium omnium, quæ attribuntur Deo, est, esse ens per se necessarium, & suum esse per essentiam, quod demonstratum est disputatione præcedenti: ipsum ergo esse Dei est quidditas eius: quid vero in hoc esse includatur, quidue ex ipso esse per essentiam inferatur, videndum nunc est.

SECTIO I.

Vtrum de essentia Dei sit esse ens omnino perfectum.

Espondeo, de quidditate Dei est vt sit ens vndequeq; perfectum. Potestque hoc naturali lumine euidēter demonstrari. Vthæc probemus, supponendū est, perfectum id dici cui nihil deest ex 5. Metaph. Quod potest vel priuatiue, vel negatiue intelligi. Priori modo dicitur perfectum, cui nihil deest quod ei debitum sit natura sua ad suam integritatem seu complementum, & hoc modo multa sunt entia perfecta in suis speciebus vel generibus, non tamen sunt perfecta simpliciter in tota latitudine entis. Posteriori ergo modo dicitur perfectum cui absolute nihil perfectionis deest: atque hoc modo illud ens dicitur absolute perfectum cui omnis perfectio ita debita est, ac necessario inest, vt nulla ei omnino deesse possit, nec priuatiue nec negatiue, & vtroque sensu dicitur esse de essentia Dei, esse simpliciter perfectum.

Et in primis quod non possit Deus priuatiue careere aliqua perfectione, est per se euidētissimum, quia sicut Deus ex se est, ita ex se habet totā perfectionem sibi debitam. A quo enim superiori illam haberet, cum ipse sit supremum ens? Habet ergo illam independentē ab omni alio, ergo à nullo alio priuari potest tota perfectione sibi debita. Ne vero ipse potest seipsum illa priuare, tum quia omnia res naturaliter appetit & retinet perfectionem sibi debitam, nisi ab alio potentiori illa priuetur, tum maxime quia Deus non habet huiusmodi perfectionē à se effectiue, sed formaliter seu negatiue, quia scilicet non habet ab alio, sed ex formali eminentia suæ naturæ. Atque hinc maxime confirmatur hæc pars exactualitate ac simplicitate diuini esse, nam res simplicissima non potest aliqua perfectione priuari, aut destrui tota: esse autem Dei destrui non potest cum